

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**HORATII TVRSELLINI || ROMANI || E SOCIETATE IESV ||
LAVRETANAE HISTORIAE || LIBRI QVINQVE. ||**

Torsellini, Orazio

Romae, 1597

Libri Qvinti.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64112](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64112)

HORATII TVRSELLINI

E SOCIETATE IESV
LAVRETANAE HISTORIAE
LIBER QVINTVS.

Card. Vrbinatis, & aliorum Principum Dona.

Cap. I.

VBINDE Lauretanæ Domus opulentiam Patroni mors ac pietas cumlavit. Cardinalis Vrbinas ne minus liberalis moriens in Lauretanam Virginem esset, quam viuus fuerat, testamento sacram facelli sui supellectilem luculentam in primis, & copiosam B. Marię magna legavit ex parte. Missa igitur ab hæredibus crux argentea præclara cum binis candelabris egregio opere factis. Pontificales amictus duo ex veste Attalica: totidem altarium, ac sacerdotum sacris operantium vestes ex aureo textili: toralia insuper, & sacrorum calicum velamina, Phrygio opere, auro argentoque distincta. Ad hæc sacra ara mobilis (petram sacratam vocant) è gemmis compacta: calices aliquot aurei, bini vrceoli argentei cum suo pollubro pulcherrime cælati, aliaque generis eiusdē, haud obscura Roburæ munificentia argumenta. Porro Vrbinati Cardinali in tutela Lauretana, successit Cardinalis Moronus. hic Vincentium Casalem Lauretanæ rei administrationi præposuit, spectata pietate ac fide virum. Quo Præsede Lauretanum instrumentum, ac supellex haud par-

*Cod. Laur.
Vich. Brig.*

*Card. Vrbi.
D.*

*Card. Moronus Laur.
Patron.*

E e u a

March. S. Crucis D. ua incrementa cepit. Lychnus egregius cum subiecta patina ex argento librarum xv. vasculum item odoramentarium argenteum Marchionissæ S. Crucis munera fuerunt. Caroli Archiducis Austriae numisma aureum suo nomine inscriptum. Maximilianæ Bauari Ducis filiae corona delicijs magis quam precibus assueta è succino precioso, auro gemmisque discreta: crux aurea gemmis cælatisque operibus insignis, & aliæ præterea gemmæ. Alberti Marchionis Aquauitæ effigies argentea in supplicantis formata morem, decem pondo. Alberti Bauariæ Ducis crux ingens smaragdina, auro pyropisque exornata, & crystallino quasi monti imposita. Duodecim aureorum millibus æstimatam ferunt. Et munus per se insigne mittentis dissimulatio insignius fecit. Satis constat, hoc regale donum vulgaribus inuolutum linteis per obscurum hominem esse latum, suppresso donantis nomine. Itaque diu author tam eximij muneris homines latuit. Cæterum Dei utique nutu, cui non magis eximium donum, quam donantis egregia moderatio cordi fuerat, tandem doni author proditus, haud minore cum laude regie munificentia, quam Christianæ modestia. Amadei Dynastæ (is Emanuele Philiberto Duce est genitus) imago sua in argentea lamina expressa, & auro ac gemmis inclusa, donum est. Virginiae porro Sabellæ Vitellia effigies votiua ex aurea lamina, ebene inclusa, holoserico villoso substrato. Constantiæ Carrettæ corona aurea gemmis, vnionibusque conspicua. Cardinalis Madrucij aurea fibula ingens (quali Cardinales Episcopi uti in Pontificali amiculo solent) tribus margaritarum aceruis, instar nodorum, nobilis. Cardinalis Austriaci crux aurea aureo insidens monti, gemmisque distincta clarissimis. Hæc egregia nobilium virorum ac mulierum dona. Alia porro vulgaria, aut ignotorum, quæ percensere nostri instituti non est. Vnum tamen huius generis non tam precioso, quam precatione donantis insigne, non queo reticere.

Archid. Austriae D.
Bauar. Duc. filiae D.

March. Alberti Aquauitæ D.

Albert. Bauar. Ducis Donum egregium.

Amadei Sabau. D.

Virginiae Sabellæ D.

Constantiæ Carrettæ Donum.

Card. Madrucij D.

Card. Austriaci D.

cere. Aureus annulus egregia smaragdo insignis re-
per- tus in calice, donum hominis ignoti mortalibus, noti coe-
lestibus, cum hisce verbis in scheda inscriptis.

VIRGO SINGVLARIS. MITES FAC ET CASTOS
O AMOR QVI SEMPER ARDES, ET NVNQVAM EXTINGVERIS
ACCENDE ME, SVSCIPE ME SERVVM TVVM B.

Lauretani templi cultus augetur.

Cap. II.

CAsalis interim Præses pro suo munere, Lauretanæ
dignitatis studio flagrans Canonorum, clerique
vniuersi studia accendere omni ope institit. Ille alternis
hortando rogandoque nunc singulos, nunc vniuersos ad
sua munia incitauit. Ille non dictis magis, quam (quod
efficacissimum suadendi genus est) factis & exemplis per-
pulis ad sedulam Deo Deiparæque operam in augustissi-
ma illorum æde nauandam. Nam cum omnia Canoni-
corum officia siue canendis diuinis laudibus, siue confes-
sionibus audiendis, Præses ipse obiret primus; Canoni-
cos cæterosque pudor haud segniter stimulabat. Ita,
quamuis multiplicato labore, haud inuiti sequebantur
Præsidentem præeuntem. nemine detrectante munus, quod
ille occupasset. Et Casalis sedula fidelique eorum opera
usus, egit transegitque cum Patrono, ipsoque Pontifice,
vt auctis Lauretani Cleri laboribus, stipendia pariter au-
gerentur. Cum stipendio cunctorum etiam sedulitas cre-
uit. Canonicis nouo munere ad amplificandum templi
cultum incitatis, Pœnitentiarios linteis vestibus super-
indutos sericis infulis (stolas vocamus) ornauit. Ex
quo non plus ipsis, quam templo decoris accessit. Duo-
decim inde pueris sacrorum ministris ab se institutis ru-
bræ vestis insigne dedit. Et quia vetus odeum aucto Sa-

*Ann. Laur.
Kier.*

Odeum a
Bifin. Prin.
ornatum.

XII. Apost.
simula. arg.

Vit. Brig.
Hist. Laur.
octo linguis
mandata.

cerdotum, symphonicorumque numero, erat angustius; nouum multo amplius, multoque commodius instituit ornauitque, sumptu Bifinianensis Principis. Id nunc Odeum vsurpatur, pulcherrime laqueatum, præclaris tabulis pictis, exedrisque visendum. Ad solemne insuper aræ ornatum, duodecim Apostolorum simulacra ex argento sesquicubitalia egregio opere fecit. Fama est conflata omnia ex votiuus imaginibus argenteis iam vetustate exoletis; singula vero simulacra esse pondo circiter sexaginta. Ex quo coniectari licet, quanta tandem fuerit talium imaginum copia, quæ summam efficeret septingentarum, ac viginti librarum: quanta sit etiam hodie illiusmodi donorum vis, ac multitudo. Illud verò preclarum, ac frugiferum Casalis inuentum, vt omnium nationum aduenis Lauretanæ historiæ cognoscendæ copia foret, eius capita à Teremano Præsidente olim edita, in octo præcipuas linguas Græcam, Arabicam, Hispanam, Gallicam, Germanam, Illyricam, Latinam, Italicam vertenda curauit. Eademque in totidem ingentibus tabulis descripta medio proposuit templo, non minus decorum ratus B. Mariæ Lauretanæ Domum ab omnibus gentibus, quam historiæ linguas omnibus celebrari.

Collegium Illyricum instituitur. Peregrini præsertim illustres laute tractantur.

Cap. III.

Vit. Brig.

AT Gregorius Pont. memor eius, quod initio Pontificatus imbiberat, Lauretanæ Domus, reique Christianæ amplificandæ, vt Romæ atque alibi diuersarum nationum; ita Laureti Dalmatarum Collegium instituit, ingens afflictæ nationi, vel auxilium, vel solatium. Quippe tricenos ibi adolescentes litteris, bonisque moribus instrui iussit, haud maiori genti Illyricæ adiumento, quam

quam Aedi Lauretanæ ornamento futuros. His ex arca Lauretana stipendium, certasque ædes, vbi ante erat Nosocomium assignauit, nouo Nosocomio alibi excitato. Illyrici alumni festis diebus in templo linteati sacris solemnibus adesse, ac ministrare iussi: ijdem Patribus Societatis Iesu in disciplinam traditi. Porro in sacri cultus curam intentus Pontifex, Musicum organum alterum condidit, sane multiplex, ac varium, & auro picturisque conspicuum. Ex eo tempore bina egregia organa in templo Lauretano esse cœperunt, Iulianum, & Gregorianum, quo maior concentuum varietas solemnia sacra decoraret. Cæterum Cardinali Morono vita functo, Vastauillanus Cardinalis sororis filius à Pontifice subrogatus. Qui Vincentio Casali Massæ Episcopo designato, Vitalem Leonorium sublegit, Laureti Præsidem non pœnitendum. Is quippe, vt erat homo industrius, sedula agrorum cultura Lauretanæ Domus vectigalia auctiora fecit, ac benignitate in pauperes peregrinos nihil remissa, in Procerû hospitalium lautum ac liberale curam intendit. Itaque nouum, egregiumque conclaue, quod nuper in Pontificijs ædibus extructum erat, magnifice ad hoc ipsum ornauit. Ibi Principes viros excipiens, quæcunque ad hospitalitatis munus pertinebant, summa cum cura exsequebatur. Ita omnes læti domos redibant liberaliter se Laureti habitos, cultosque memorantes. Et ea res fructuosa etiam Lauretanæ Domui, non solum decora Beatæ Mariæ exstitit.

Vital. Leonorius Pref. Lauretan.

Hospitalit. Laur. Dom.

Ducis Gioiosa, & Regis Gallia pietas, ac magnificentia in Aedem Lauretanam.

Cap. III.

NVnquam alias ante plures diuersarum gentium Proceres Lauretanam Aedem præsentia sua, ac muneribus

Vist. Brig.

ribus coluerunt. Author est Victorius Brigantius (is Lauretanus sacerdos assiduus, ac pius appendicem scripsit Historiæ Lauretanæ) complures per id tempus Dynastas cum donis venisse Lauretum. Gioiosæ Dux Deiparæ salutandæ studio ex Gallia Lauretū profectus, haud minima liberalitatis, quam religionis signa præbuit. Quippe octo dies totos cultui B. Mariæ, & admirationi Aedis Lauretanæ dedit, quo temporis spatio ter in augustissima Virginis cella pastus est cœlesti dape. Discessurus autem quatuor aureorum millia in arcam coniecit munificentia memorabili. Nec eo contentus munere, cum ex vrbe Roma Pontificem de more veneratus diuertisset Florentiam, partem auri summā denuo Lauretanæ Virgini donum misit. doni appendix bini argentei lychni ingentis ponderis fuisse, qui assidue ante B. Virginem ardentes eximiam, ac pene regiam testantur munificentiam Gioiosæ Ducis. Hęc pecunia Lauretanarum ædium, quas Principibus viris excipiendis destinatas diximus, bonam condidit partem, eam scilicet, quæ è regione templi Lauretani perducta quidem ad culmen, sed rudis adhuc, & impolita hodie cernitur. Nec regali Galli Ducis munificentia Rex ipse Galliæ cessit. Henricus III. cum Lauretanam Virginem publicis implicatus negotijs visere, ac muneribus colere ipse non posset; Lusianum vnum ex proceribus Galliæ suo loco ad eam destinavit cum regali munere, anno M. D. LXXXIII. Donum votiuum scyphus egregius erat Virgini, vt virilem regi regnoque stirpē impetraret, munus & materia & opere maxime insigne. Scyphus ipse è gemma excavata. lapidem lazuli hodie vocant, veteres saphirum (vt quibusdam placet) appellabant. hæc gemma eximia magnitudine est, & aureis internitet venis. Operculum scyphi crystallinum tornatile, quod auro circumclusum clarissimæ gemmæ distinguunt. Porro in summo operculo Angelus aureus Gallici regni insigne liliū adamantinum sustinet manu. Constat quippe liliū ex tribus

Rrgis Fran
ciæ D:egre.

tribus adamantibus auro mira arte illigatis. scyphi pes smaragdinus auro obducitur, atque substernitur, circa gemmis eximijque vnionibus adornatus. In Ipsa smaragdini pedis solea, quam auream esse diximus, doni author & causa his litteris incisa.

VT QVÆ PROLE TVA MVNDVM REGINA BEASTI
ET REGVM, ET REGEM PROLE BEARE VELIS
HENRICVS III. FRAN. ET POLON. REX
ANNO M. D. LXXXIV.

Cæterum occulto Dei consilio preces interdum non audientis ad voluntatem, vt audiat ad salutem, donum ratum, votum irritum fuit.

Alia Gallorum Dynastarum numerata.

Cap. V.

DVX. inde Humalæ, vnus è primoribus Gallix Dynastis, Lauretanam Aedem accessit. Ibi solemnibus mysterijs rite procuratis totum fere quatrimum in augustissimo sacello B. Virginis supplex exegit precibus. Demum Deipara muneribus culta, discessit. Egregium Ducis Pernonij munus subinde Lauretum affertur, memorabili quidem insigne miraculo. Dux Pernonius è Vasconia Lugdunum ad Henricum Gallix Regem tendens, in via Gioiosa Ducem offendit eodẽ petentẽ. Itaque salute data acceptaque, ambo pariter iter facere coeperunt. Ventum erat ad angustam in præruptis rupibus viam, cum Pernonij equus factus est insolentior, & equi insolentia in Domini caput vertit. Pernonius obstinate se erigentem, iactantemque equum cohibere connixus, de altissima rupe agitur præceps. Pro mortuo sublatus in proximam Lugduno villam prope defertur. Hic omnium amicorum carissimus erat Regi. Rex igitur trepido nuncio excitus accurrit, totamque ibi transigit noctem, summa ope

vis. Brig.

Ducis Pernonij casus

reme-

remedia amicissimo viro adhibenda curans. Et Gioiosa vicem amici sollicitus, pro eius salute Lauretanæ Virgini votum suscipit. Nec frustra id fuit. Paucis horis interiectis, Pernonius liberius iam meante spiritu, alleuare oculos coepit. inde paulatim redeunte animo, circumstantes amicos agnoscere. Ibi Gioiosa, ut illum mentis compotem, laxataque morbi vi, magnitudinem mali sentire vidit, accessit propius: & bono animo esse iussum monet, magnam ut concipiat spem, sibi Beatæ Mariæ Lauretanæ opem affuturam, cui ipsemet paulo ante pro ipso vota fecisset. Rogitat deinde utrum id votum ratum habeat. Ille cum voce assentiri non posset, capite annuit. Incredibile dictu. paucis horis sensus omnes cum voce pariter recipit. paucis diebus e lecto surgit incolumis. Ergo beneficij satis memor, certum hominem suo loco ad exsoluendam voti religionem destinat exinde Lauretum: per eum binos solido ex argento angelos cubitales dicat, qui ad pedes B. Mariæ hinc, & hinc accensis perpetuo cereis lucerent, monumentoque essent posteris, Lauretanæ Virginis ope redditam sibi huius lucis usuram. Hanc Gallorum Principum pietatem æmulata Claudia Turnonia, arcis Turnoniæ effigiem argenteam misit, seruata ne arcis votiuum donum, an voluntarium tutelæ Virginis conciliandæ? dono inscriptum.

Ducis Pernonij D.

HOC ARCIS TVRNONIAE.

Marchio Badensis brachio captus ex vulnere diuinitus persanatur.
Cap. VI.

Vit. Brig.

HAud minor Germanorum Principum in Lauretanam Virginem pietas exstitit, quam Gallorum. Iacobus Badæ Marchio, ex vulnere, quod in Coloniensi tumultu plumbea grande ictus in brachio acceperat, ad ultimum

eum venerat vitæ discrimen. Itaque Beatam Mariam Lauretanam, celebre etiam illis locis nomen, implorat vouens, se, si salutem recuperasset, Lauretum ad eam cum donis iturum. Nec frustra id votum fuit: mox periculo mortis eximitur: breui etiam sanatur, sed ita ut brachium graui vulnere impense læsum, nisi toto corporis trunco, mouere non posset. Igitur simul voti exsoluendi cura, simul recuperandi brachij spes eum ad Lauretanam Virginem adeundam stimulabant. Lauretum se contulit, anno huius seculi LXXXIII. Biduo ante natalem Christi diem. Occultum omnibus suum volebat aduentum. Idcirco octo dumtaxat famulis comitatus venerat. Augustissimum sacellum ingressus, B. Virgini pro recuperata salute enixius grates agit: voti uñque custodibus donum tradit: rogantibus nomen silentio supprimit. Inter dona fuit aureum sacerdotis amiculū, & ex aureo torque pendens hyacinthus eximia magnitudine, ac specie. præcipuum donum aurea veluti pyxis, mira vndique arte cælata. binos fere palmos circuitu amplectitur: & conchæ marine instar bipartita, partibus inuicem nexis, aperitur, clauditurque. Intus Marchionis effigies B. Mariæ supplicantis, salutisque per eam partæ monumentum: extrinsecus in altera parte S. Georgij, ex equo Draconem hasta figentis pulcherrimè cælata, & distincta gemmis imago: in altera simulacrum Susannæ in lauacro à senibus depræhensæ, eodem opere, ac specie. gratum vsquequaque visentibus spectaculum. At Marchio ut vetus votum exsoluit, nouo se obligat voto, si valetudinem integram recuperet; & adiicit voto preces. In sacrosanctam Deiparæ cellam, identidem regressus, expertum eius implorat auxilium: rogitat, ut suum beneficium absolutum, ac perfectum velit, reddat brachium, cui reddiderit vitam. ita demum cumulatam, & valetudinem futuram, & gratiam. Inter has preces illo biduo absumpto, cum bona spe in hospitium recipit se sub solis occasum. Nec sua illū spes frustra

March. Ba-
denfis. D.

Cod. Laur.

ta est. Nox erat Christi natalis, & Marchio cubitum ier-
 rat: Ecce tibi tertia fere vigilia, B. Virgo candida in veste
 collucens, se illi offert in quiete; & bonum animum habe-
 re iusso, brachium manu præhensum extendit illico fanat-
 que. Confestim ille somno expergefactus, ac rei miraculo
 motus famulos inclamat, lumen propere inferri iubens.
 accurrunt impigre illi, illatoque lumine quid tandem rei
 sit rogitant. tum Marchio, quæ dormienti species obuer-
 sata sit, enarrare: brachium Dei, ac Deiparæ dono sanum
 ac vegetum ostentare famulis attonitis rei nouitate, ac
 miraculo. Protinus cuncti pariter venerabundi Dei cle-
 mentiam verbis efferre, B. Mariæ beneficium prædicare,
 coeperunt. Haud facile aliud miraculum magis euidens,
 testatumque. Marchio ipse vbi primum illuxit, Laureta-
 no Præsidi totam rem ordine, vti gesta erat, exposuit. &
 ille tantam rem haudquaquam negligendam ratus mira-
 culum rite consignandum litteris, subscribendumque à
 testibus curauit. Notatum etiam hospitium vbi res acci-
 dit, nimirum id cuius insigne est Ursus, & cubiculum,
 ipsum requirentibus hodie monstratur. Marchio igitur
 gratijs Deo, ac B. Mariæ impense actis, Romam iter in-
 tendit. Quo vt venit, Gregorium Pontificem adit, rem
 omnem enarrat: bis expertam Lauretanæ Virginis opem
 miris extollit laudibus. Addebat miraculo fidem perso-
 na narrantis. Nam Marchionis, vtpote Lutheranae di-
 sciplinae innutriti, animum constabat ab eius sectæ errori-
 bus intactum non fuisse: sed iam apparebat eum de Ca-
 tholica religione, Christique Vicario recte sentire. Ita-
 que Gregorius multiplicis miraculi admiratione pariter,
 lætitiæque perfusus, Marchionem omni honore coluit.
 Vulgata inde res per Urbem, cunctorumque sermonibus
 celebrata. per eam occasionem Lauretanæ Domus religio
 aucta. Porro Marchio Germaniã repetens rursus Laure-
 tanam Virginem reuisit, iterum de tanto beneficio grates
 agit. Domum inde regressus, magno religioni adimen-

to fuit; utique apud eos, qui Marchionem ex vulnere captum brachio nuper viderant, tunc diuinitus persanatum videbant: Et ipse dictis, factisque negotium summa adiuuabat ope. Vbicumque opus erat, geminum in suo duplici incommodo Deiparæ auxilium memorabat, Lauretanam Virginem laudibus in coelum ferens. Ita porro vitam ipse instituit, ut omnibus esset innocentia, ac pietatis exemplum. Valuit Principis autoritas præcipue apud populares suos. Complures eorum ad auitam religionem reuocati: dubij confirmati. multa etiam ab eo præclare instituta, genti suæ saluti futura, nisi immatura mors consccleratorum fraude (ut creditum est) accersita, optimi Principis salubria consilia oppressisset. Cæterum illo extincto, iacta ab eo semina vigere dicuntur, quæ vberes fortasse suo tempore fruges, Deo propitio, fundent.

*Eximia Dona, ac pietas Gulielmi Bauariæ Ducis,
& aliorum Principum Germaniæ.*

Cap. VII.

CONSTANS tam evidentis in nobilissimo Principe miraculi fama Germaniam peruagata, plures Dynastarum ad visendam, ac muneribus colendam Aedem Lauretanam accendit. Horum Gulielmus Bauariæ Dux primas tulit, vir vel opibus, vel pietate Germani nominis longe princeps. Hic Marchionis Badensis consobrini sui valetudine mire lætus, & paternæ in Virginem Lauretanam munificentia satis memor, regalis opulentia dona partim misit Lauretum, partim attulit. Inter dona missa erant equus generosissimus, laminaque argentea ebendo inclusa, ubi B. Mariæ Iesum puerum gremio gestantis, Iosepho fugæ comite in Aegyptum, effigies expressa cernitur. Cæ delabrum item argenteum pensile, non magis pondere,

Vit. Brig.

*Codic. Laur.
Duc. Bauariæ D.*

quam opere egregium. pondus est librarum LXXX. opus autem eiusmodi, ut quatuor & viginti veluti rami ex eodem emineant trūco, scire omnes venusteque dispositi, adeo ut totidem cereos satis laxè sustineant. Ergo id candelabrum in ipsa Virginis cella perpetuo ante eius effigiem pendet. nobile omnino Bauari Ducis donum; sed hoc nobilius, quod dotatum venit. Dotis nomine perpetuum assignatum à Duce stipendium, ut quotannis per quadragenos dies festos ac solemnes, candelis vicenis, & quaternis candidis B. Virgini luceat. Inde Dux ipse sua munera secutus: & quatuor dumtaxat comitantibus, Lauretum mutatis subinde equis cucurrit ignotus. Annus agebatur M. D. LXXXV. Eximia tanti Principis modestia pietatem quoque insigniorem fecit. Namque humanas aspernatus delicias, ut diuinas liquidius hauriret, publicum, magnificumque Principibus excipiendis destinatum hospitium posthabuit priuato, tenuique. Quippe ex aulici strepitus, pompæque fastidio, auidus religiosæ quietis, ad Patres Societatis Iesu, de quo ordine optimè meritus erat, per familiariter diuertit. Ibique apud eos dies aliquot diuersatus est, vulgari quidem victu, cultuque contentus. Caterum tanta virtus diu latere non potuit. Præses Bauari Ducis aduentu cognito, prope ad eum venit: per liberaliter inuitat hospitio, rogat, vrget, instat: demum ut obfirmato animo recusantem vidit, incepto irritò discedit. Nec minor in templo modestia Ducis fuit, quàm in hospitio fuerat. Scabellum ad genua submitienda, sellaque ad confidendum apparatus erant pœne regio cultu. At ille non luxum ex Lauretana Aede, sed pietatem petens, adeo aspernatus est ea, ut ne aspexerit quidem. In augustissima porro Virginis cella vsque eo Christiana eius humilitas, pietasque enituerunt; ut ceteris miraculo forent. Nam tanta animi corporisque submissione supplicabat in turba; ut vnum aliquem de populo crederes. Obuersabatur credo eius animo Dei filius, qui cum in forma

Dei

Dei esset inibi exinanivit semetipsum formam serui accipiens. Ita porro assiduus erat in supplicando, vt in B. Virginis Domo habitare videretur. Nec obscuriore Laureti reliquit munificentiae suae, quam religionis vestigia. Praecipuum eius donum fuit libellus ex auro solido, qui trifariam diuisus, quatuor velut paginis gemmata sigilla, egregiaque imagines continet. Integumentum ex auro, vnionibus, gemmisque clarissimis, opere mirabili perfectum. pendet ex tribus catellis aureis, quas ex aureo fluentes anulo ingens saphirus exceptit. Fama est, hoc donum octo aureorum millibus aestimatum. Nec ferme aliud est in Aedis Lauretanæ thesauris, quod iucundius à peregrinis, auidiusque visatur. adeo non solum ornatus, sed etiã interiorum imaginum, sigillorumque eximia pulchritudo spectantium oculos capit, arte certante cum copia. Eiusdem donum Christus aureus fuit, ea specie qua rediuuus exstitit è sepulchro: sed sepulcrum adamantibus, pyropisque collucet. Egregia Bauari Ducis pietas multis Germaniæ proceribus exemplo fuit Lauretanæ Virginis salutandæ, colendæque muneribus, quorum deinde aduentus in Xysti V. Pontificatum incidit. Ducis tamen Branfuichienfis vxor amiculum argenteum B. Virginis, auro distinctum opere Phrygio, egregiam quoque aræ vestem, margaritis, adamantibus, pyropisque distinctam, donauit Gregorio Pontifice. Cardinalis porro Madrutius ex legatione, qua apud Rodolphum Cæsarem functus erat, reuersus, crucem argenteam talium legatorum insignis, Lauretanæ Virgini donum tulit, legationis feliciter obitæ illius præsidio atque ope monumentum.

Duc. Bauariæ D. eximium.

Duc. Branfuichien. Di

Card. Madrutij D.

Italia

Italiae Principum pietas, ac dona.
Cap. VIII.

Nec obscura per id tempus Italiae Procerum pietas, aut liberalitas fuit. Ioannes Piccolhomineus laminam argenteam, in qua muli duo lecticam ferentes expressi, quorum alter hominem humi iacentem calcibus petit, haud dubium depulsi Virginis ope discriminis argumentum. Ioannes Baptista Duara Gonzaga compedes argenteas pro ferreis, quibus vincitus fuerat, donum attulit, indicium partæ per Virginem libertatis. Ludouicus Martinengus Brixienfis calices quatuor ex argento inaurato. Marchionissa Estensis suam, filijque sui imaginem B. Mariæ supplicantem ex lamina argentea pondo XIII. Dux Atriæ bina Angelorum simulacra sesquicubitalia præclaro opere, pondo XXXVI, quæ ante B. Virginem, apud aram ipsam locata ardentes cereos perpetuo præferunt. Votium id donum esse titulus basi incisus ostendit. Dux Terræ nouæ lychnum argenteum pensilem librarum XXII, haud minus opere, quam pondere egregium. Emmanuel Philibertus Dux Sabaudia effigiem suam corona, sceproque insignem, in supplicantis modum ex auro expressam, pondo librarum X. Cardinalis Columna Piceni legatus vas argenteum opere eximio, pondere non contemnendo. Cardinalis Aragonius calicem aureum opere, gemmis, & margaritis insignem, crucem crystallinam cum Christi effigie aurea, & quatuor candelabra argentea pulcherrime facta. Cardinalis Riarius aræ, & sacerdotis ornatum ex veste Damascena. Augustinus Cusanus, qui subinde in Cardinalium Collegium est cooptatus, sacerdotis aræque vestem ex auro, argentoque contextam Lauretanæ Virgini donum dedit. Et Gregorius ipse Pontifex Lauretana Domo cultu, ac muneribus aucta admodum lætus

Viçt. Brig.
 Ioa. Piccol-
 hominei D.

Duara D.
 Viçt. Brig.

Ludou. Mar-
 tinengi D.
 March. E-
 sten. D.

Duc. Atria
 D.

Duc. Terræ
 Nouæ D.

Duc. Sabau-
 dia D. egre-
 gium.
 Card. Colu-
 mnæ D.
 Card. Ara-
 gon. D.

Card. Ria-
 rij D.
 Card. Cusa-
 ni D.

Greg. XIII.
 Pont. D.

latus, suum quoque proprium Pontificis donum exstare voluit. Romani Pontifices Dominica Quadragenarij ieiunij quarta (ea ab Missæ introitu, Dominica latere dicitur) veteri solemnique more Rosam auream consecrant. Ea stirps est, seu planta rosarum vernantium ex auro, quæ aureo inserta vasculo, & ex tripode eminens aureo, sesquicubitalem altitudinem facile excedit. Aureis nummis aestimari fertur circiter mille. Pontificale hoc donum Reginis plerunque mitti solitum, Gregorius Lauretanæ Virgini utpote reginæ mortalium & cœlestium misit. Et exstat in medio vasculo titulus donantis monumētum. Porro Nicolaus Gaetanus Cardinalis Sermonetæ nouo doni genere per id tempus Lauretanā Aedem honestauit. Hic siue communi familiæ (erat enim ex gente Bonifacij VIII, cuius Pontificatum sacrosanctæ cellæ in Italiam aduentus insignem fecerat) seu priuato quodam studio, Lauretanæ Virgini vnice deditus erat. Itaque sanus, ac valens in templo Lauretano, haud procul Deiparæ cella, sedem sepulcro suo delegit, idque magnifico sane opere exstruxit. Præclara utique ac perampla est monumenti species, vario distincta marmore; & æneo Nicolai Cardinalis simulacro pulcherrime facto insignis. Tabula marmorea sub eo posita his incisa litteris.

Card. Sermonetæ D.

NICOLAUS GAETANUS CARDINALIS SERMONETA
 GENTILIS PAPÆ BONIF. VIII. CVM SVB ID TEMPVS
 QVO ILLE PONTIFICATVM INIIT, SANCTAM HANC
 DOMVM HIC TANDEM DIVINITVS CONSEDISSE
 ET MVLTÀ SE A DEO OPT. MAX. B. VIRG. DEIPARÆ
 PRECIBVS OBTINVISSE MEMINISSET, SPERANS
 EIVSDEM OPEM MORIENTI NON DEFVTVRAM
 MONVMENTVM HOC MARMOREVM. VIVENS ET
 INCOLVMIS SIBI FACIENDVM CVRAVIT, ATQVE
 IN EO VBI MORTALITATEM EXVISSET, CORPVS
 SVVM RECONDI VOLVIT ANN. AGENS LIIV.
 OBIIT ANNOS NATVS FERME LX.
 ANN. SAL. HVM. M. D. LXXXV.
 MENSE MAIO.

Nico-

Nicolaus igitur vita functus ab vrbe Roma Lauretum defertur. Ibi funus maximo apparatu factum, & absoluto dudum sepulcro corpus illatum, lapisque superpositus cum hoc titulo.

HIC HABITABO QVONIAM ELEGI EAM.

Exstat hodie in templo Lauretano stragulum ingens ex veste Attalica, quod vndique ambit fascia prægrandis ex holoserico villosa, nigro, quâ gentilitijs Gaetanæ familiæ insignibus, quâ crucibus aureis magnificè distincta; haud obscurum magnifici funeris argumentum.

Lapidum, calcisue particulas ex sacrosancta Domo auferentium temeritas diuinitus vindicatur.

Cap. VIII.

Viñ. Brig.

Eodem ipso anno, qui fuit à Christo nato M. D. LXXXV. nouo miraculo intellectum est, quantæ curæ sit Deo Lauretana Domus. Lapidis fragmentum relatum est ex Sicilia, cuius ablati, & culpa vetustior, & pœna longinquior Panormitanus ciuis viginti ante annis Lauretum profectus lapidè è sacra surripuerat cella. Nec quantacumque pietatis in temerario facto species, aut interdicti Pontificalis igr. oratio diuinam auertit iram. Domum regressus graui extemplo implicatur morbo: ac ne repentini mali causa dubia foret, quotannis circa id tempus, quo culpam admiserat, poenam luebat. Septembri mense, aut certe Octobri, deficientibus subito viribus atroci vrgebatur febrî. Nec medentium iudicio naturalis vlla morbo suberat causa, & ipse culpam pietatis nomine inuolutam minime agnoscebat. Tenuit ea res annos viginti: per quos annos insanabili morbo nec causa, nec finis inueniebatur. Ad extremum cum alia nulla causa appareret redeuntis in orbem mali; religio subijt ægrum animum, & conscientia stimulante sacerdoti vulnus aperuit.

Ille

Ille enim uero temerariam pietatem talis morbi originem esse ait, impense monens, ut sacro lapide restituto, salutem in tuto locaret suam. Haud surdis hæc auribus dicta. Aeger veluti cœlesti voce iussus, lapidem eidem tradit remittendum, unde olim ab se fuerat ablatus. Nec mora. saxo illo reddito, æger valetudinem recepit. Et res satis testata. Io: Baptista Carminata Societati Iesu Præpositus in Sicilia Prouincia, sacrum lapidem cum litteris totam rem enarrantibus Romam destinauit ad Cardinalem Vastauil lanum Laureti Patronum. Ille eundem lapidem Leonorio Lauretano Præsidi cum Siciliensibus litteris transmissum suo reponi loco iussit. Leonorius ergo simul ac primum ad Lauretum perlatus est lapis; solemnibus supplicationibus indicta, obuiam ei procedit ad portam. Inde saxum miraculo clarum, quanta maxima potest pompa ad sacram deferretur Aedem. Mira res dictu, visuque. Vix sacrosanctæ Domui illatum erat, cum statim (tanquam Deo monstrante) vacuus apparuit locus, unde viginti ab hinc annis fragmentum illud auulsum esse constabat. Reposito in suum locum nota addita index miraculi, comprimendæ peregrinorum audaciæ. Per ea quippe tempora in minoribus lapidum fragmentis noua subinde mortalium temeritas noui prodendi exempli materiam Deo præbuerat. Multa inuenio exempla multorum, qui idem ausu celeriter poenas dederunt stultitiæ suæ, quoad malis docti ablata reddiderunt. Ea nos, ne similitudo satietatem pariat, omittemus. Nec sacrorum lapidum maior, quam calcis interlitiæ, qua lapides colligantur inter se, per idem ferme tempus Dei cura exstitit. Alexandria vrbs est Longobardiæ haud ignobilis, in Alexandri Tertij Pontificis Maximi gratiam à fœderatis ciuitatibus condita appellataque. Huius ciuis Lauretum profectus paululum calcis furto abstulerat è sacrosancta Virginis cella. Inde domum regressus comminutam calcem simul cū cerea agni cœlestis effigie includit argento. Cæterum stulta pietas

G g Deo

Deo Deiparæque grata haudquaquam fuit. Vbi primum ille thecam (incertum quam ob causam) de coniugis suæ collo suspendit, Dæmonum Dux eam inuasit, cum non exigua satellitum suorum manu. Iamque annum nonum infelix mulier non sine ingenti viri sui dolore miseris vexabatur modis; cum remedium illi diuina benignitas obtulit. Io: Baptista Vanninus Sacerdos è Societate Iesu per id tempus Alexãdriæ sermones sacros de more habebat ad populum. Is vbi rem cognouit ex ipso viro, tanti mali authore, hortatur eum, vt sacrum illum restituat puluerem, si fecerit, haud dubie coniugem breui ab exagitatore Diabolo liberam fore. Facile persuasum. Ergo ille sacram calcem theca exemptam Vannino ipsemet tradit, orans, vt primo quoque tempore remittat eam Lauretum. Nec alterutrum spes fefellit. Paucis intermissis diebus, non tam exorcismorum vis, quam B. Mariæ deprecatio ex obsessæ mulieris corpore tres Dæmones exagitatores excussit. Confestim igitur Vanninus creditam sibi calcem theca inclusam Lauretum ad Rectorem Societatis Iesu destinat, rogans per litteras, vt simul quod ablatum erat Lauretanæ restitueret Domui, simul miseræ illi feminæ pacem, ac veniam à B. Virgine oraret: quo scilicet cæteris vexatoribus Diabolis expulsis, pristinam ei redderet sanitatem. Quod deinde ita vt orauerat, euenisse compertum est. Relata calx honesto asseruatur loco, documentum mortalibus, ne tale quid audeant. Exstant quoque Vannini litteræ. Tertio Idus Nouembris, Anno M. D. LXXIX. datæ, miraculi testes.

Epi-

Epidauria nauis insigni miraculo è manibus piratarum eripitur.

Cap. X.

CAeterum nobilissimum maximeque illustrem Grego-
rij Pontificatum nobili illustrique claudamus mi-
raculo. Epidauria nauis preciosis onusta mercibus per
eadem tempora Constantinopoli redibat Epidaurum. Ra-
gusam vulgus appellat. In medio cursu, tanta subito ma-
ris malacia, ac tranquillitas exstitit; vt deficiente vento
nauis oneraria se loco mouere non posset. Extemplo plu-
res adfuerunt myoparones piratarum, qui circumfusi de-
stitutam nauim summa vi oppugnare coeperunt. Christiani
primum & si pauciores numero, Barbarorum impetum
egregie sustinebant. Ad vltimum labore, ac vulneribus
defatigati cedebant, nec viribus, nec animis pares. Iam
prope res erat, vt victi caperentur à Barbaris, cum subijt
eorum animos memoria Lauretanæ Virginis. Eam igitur
cuncti inuocantes vouent, si imminenti eximantur peri-
culo, egregium calicem Aedi Lauretanæ donum laturos:
atque inibi labes animorum sacra confessione pariter ab-
terfuros. Nec mistæ voto preces in irritum cecidere. Re-
pente spissa exorta caligo intendentibus se tenebris con-
didit lucem: & piratis prædæ inhiantibus conspectum
Epidauriæ nauis eripuit. Agnouere Christiani Deiparæ
auxilium: & lætitia ex metu gestientes, Deo Deique ma-
tri certatim grates agebant. Contra furere, ac fremere
Barbari dolore ereptæ de manibus prædæ, & tamen om-
nia conari, vt recuperent amissâ. Sed frustra. Incubâs mari
quedâ quasi nox iâ prospectum abstulerat: & Barbari haud
secus quam in cæcis tenebris errabant. Inter hæc. ecce tibi
peropportuna inter nebulam afflans aura onerariam im-
pellit. Ita nauis B. Maria fauente, periculo erepta Epi-
daurum

*Anna. Lauo.
Rier.*

Gg 2 daurum

daurum appellitur . Inde nautæ , vectoresque Lauretum petunt , vota perfoluunt . Hæ ferme Lauretanæ res Gregorio Pont. Max. euenerunt .

*Lauretum à Xysto V. ciuitatis iure donatum
Episcopali sede .decoratur .
Cap. XI.*

Viç. Brigã.

*Franc. Cantucius Epif.
Laur.*

EXinde Xystus V. Gregorij æmulator , vt cæteris rebus inferior videri noluit ; ita studio Lauretani cultus augendi , voluit haberi prior . Is quippe in Piceno natus , præcipuam Picentium Patronam omni ope ab se ornandam existimauit . Itaque velut Marcelli II. Pontif. consilia exsequeretur , Lauretum ciuitatis iure donatum Episcopali sede decorauit , aliquot circa oppidis ei contributis . Primus Lauretanus Episcopus Franciscus Cantucius fuit ciuis Perusinus , vir doctrina æque , ac sanctimonia clarus , qui nouam sedem egregijs imbuit institutis , exemplisque . At Xystus ne Lauretanæ vrbs nomen vanum , aut tenue foret , collem Laureto proximum (Montem Regalem incolæ appellant) coemptum æquare institit . ita nouæ vrbi amplificandæ spatium ab ea parte fieri cœptum . Huic spatio coedificando , singulis Piceni ciuitatibus imperatum , vt suas quæque inibi excitarent ædes . Haud grauate obtemperatum . Interim Pontifex Picenum , cæteramque Pontificiam regionem latrocinijs infestam non magis ferro , quam auro salubri ratione pacauit . Quippe latronibus ipsis , atque exulibus impunitatis , ac præmij spe in socios incitatis , Duces eorum cæsi , ceteri partim interfecti à socijs , partim ob interfectos socios restituti . Ergo Picentium ciuitates Picenti Pontifici , & de sua gente , & de Aede Lauretana optime merito egregiam ex ære statuum locauerunt . Nec suis per id tempus ornamentis Aedes Lauretana caruit

caruit. Pilæ, quæ pro columnis fornicem sustinent, & ipsa templi fornix, Cantucij Episcopi sumptu, marmorato opere adornari cœpta. Sacellum vnum è maioribus à Cardinali Aragonio picturis D. Thomæ Aquinatis præclare facta exprimentibus, gypso, auroque adornatum. Sacellum porro omnium maximum à Ducibus Hetruriæ, & Bauariæ expetitum, dirimendi certaminis causa, à communi Picentium eximijs pictorum platarumque operibus excultum, plurimoque exornatum auro. Inter hæc Leonorius Laureti Præses ornandæ, augendæque rei Lauretanæ intentus, Lactantij Venturæ nobilis architecti opera, facië Basilicæ opus à Gregorio maxima ex parte perfectum, ad culmen pene perduxit. Bonam Pontificiarum ædium partem excitauit è regione templi. Et Ferdinandus Archidux Austriæ de Lauretana ædificatione admonitus à Duce Bauariæ, eiusdem instinctu Lauretanæ Virginis cæsam è sylua materiam donauit. quæ in onerariam imposita, & Adriatico commissa mari Lauretum incolumis B. Maria fauente peruenit. In ea magna vis erat ingentium trabiû afferumque facile tribus aureorum millibus æstimabilis.

Card. Aragon. sacell.

Sacel. comm. Picen.

Archiducis Austr. D.

*Cardinalis Gioiosa suum Gallie patrocini-
um Virgini Lauretanæ commendat.
Cap. XII.*

CAntucius inde primus Laureti Episcopus, septimo quam Episcopatum inierat mense, excessit e vita. Ingens bonis omnibus sui desiderium reliquit, pauperibus maxime, quorum parens habebatur. Porrò tanta eum sanctitatis fama profecuta est, vt facile appareret, verum esse, quod prouerbij obtinet locum: primum cuiusque ciuitatis Episcopum sanctum esse oportere. Cantucio sublectus Rutilius Benzonijs ciuis Ro: qui eruditione, & Ecclesiasticæ dignitatis studio clarus, quæ sacris concionibus

Vit. Brig.

Rutilius Benzonijs Episcopus Lau-

bus, quâ præclaris institutis Lauretanam ædem excoluit. ut iam sacro cultu, ac maiestate, nulli propemodum sacrarum ædium sit secunda. Sub id tempus Cardinalis Gioiosa nouus Galliæ Patronus Romam petens ex Gallia, cum nobilissimorum hominû comitatu Lauretum diuertit. Deductus est in Aedem Lauretanam à Mattheucio Archiepiscopo Raguseo, eodemque Anconæ Prætorè, Octauio Bandino Piceni Præside, & Rutilio Benzonio Episcopo Laurerano, qui aduentanti Cardinali obuiam processerant. Ibi Gioiosa in Virginis cella pie admodum sacræ operatus, sibi in animo esse dixit, suum Galliæ patronium certissimæ mortalium Patronæ impensius commendare: ac proinde solennem quadraginta horarum supplicationem inibi instituere. Pium Cardinalis consilium non modo authoritas probauit Lauretani Episcopi, sed etiam concio decorauit. A cõcione supplicatio summis hominû studijs celebrata, tum à Clero Lauretano, oppidanisque, tum à Capucinatorum manu, quam ad id Gioiosa secum adduxerat. Cardinalis autem in eo cuius ipse author foret, nemini cedens, suis cæterisque omnibus, vel pietatis, vel modestiæ exemplo fuit.

*Cardinalis Galli Patroni Lauretani egregia
studia erga Beatam Virginem.*

Cap. XIII.

Vict. Erig.

*Card. Gal-
lus Patron.
Lauretanus
Franc. Gal.
Præses.*

CAeterum ille annus haud celebrior Lauretanis rebus fuit quam funestior. Biduo post peractas supplicationes, Leonorius Laureti Prætor, Patronus inde Cardinalis Vastauillanus, alter super alterum pestifero morbo absorpti. Itaque Lauretana tutela delata ad Anton. Mariam Cardinalem Gallum, tum Perusinum Episcopû, nunc Auximatem. Ab eo Io: Franciscus Gallus patruus Lauretanæ administrationi præpositus. Nec ita multo post

post Cardin. Gallus nouus Patronus Lauretum Pontificis iussu contulit se. Ibi summa omnium ordinum lætitia & gratulatione exceptus, creandorum Lauretanæ ciuitatis Magistratum leges, ac iura descripsit. Annus tum agebatur à Virg. part. M. D. LXXXVII. Quo eodem anno signum æneum Xysti Quinti Pontificis Maximi pulcherrime factum Berardini manu, summis studijs Lauretanorum, Picentiumque, maxima accolarum, peregrinorumque frequentia in templi gradibus positum est. Exinde Io: Francisco Gallo Laureti Præside, templi facies ad fastigium aliquando perducta, egregium sanæ Aedis Lauretanæ decus. Quippe & magnifice descripta est, & perfecta solerter. Tota constat ex Istro lapide (is ex Istria aduectus, Tiburtini, quo tantopere vsi sunt olim, & vtuntur hodie Romani, speciem reddit) examuffim quadrato. tanto autem artificio structa, vt tantum opus pene ex vna lapidis gleba constare dicas. In media facie tanquã os, ianua patet maxima, striatis columnis marmoreis, & arcuata corona insignis. Huius latera binæ ianux minores cingunt stylobatis, parastatisque columnis interpositæ, quibus facies subnixa consurgit. Supra ianuam maximam, B. Mariæ paruum filium complexæ effigies ænea visitur pulcherrime facta, Lombardi manu. Sub fastigio in ipsa fronte ingens fenestra oculi instar, striatis columnis, cælatisque operibus adornata Basilicæ lumen præbet. Super fenestram titulus Aedis Lauretanæ aureis litteris in Luculleo marmore incisus. DEIPARAE DOMVS, VBI VERBUM CARO FACTVM EST. Humiliores ianuis minoribus fenestræ datæ: quæ Basilicæ alis impertiant lumen. Et supra hæc fenestras sua cuique inscriptio in pari marmore, aureis pariter incisa litteris. altera est.

Lauret. Tem
pli facies.

SIXTVS V. PONT. MAX. PICENVS
ECCLESIAM HANC EX COLLEGIATA
CATHEDRALEM CONSTITVIT

XVI. KAL. APR. AN. M. D. LXXXVI. P. AN. I.

Altera verò .

SIXTVS V. PONT. MAX. PICENVS
LAVRETI OPPIDVM
EPISCOPALI DIGNITATE ORNATVM
CIVITATIS IVRE DONAVIT

AN. M. D. LXXXVI. P. AN. I.

Absolutum erat opus, nisi quod gradus desiderabantur, quibus ascenderetur in templum. Igitur Io. Francisci Galli successor Hieronymus Gabutius novos gradus ab illo inchoatos ex Istro itē lapide satis ample magnificeque perfecit. Idem laternam egregiā templi hemisphærio imposuit. Ea quoque ex eodem structa saxo, constat columnis octo nouenorum pedum, opere Ionico. Intercolumnia fenestras octo præbent arcuatas, quibus aliæ totidem superaditæ latitudine pares, altitudine longe minores. Super has corona ducta, culmen octo quasi costis discretum sustinet. Id vero similiter, vt hemisphærium, plumbeis intectum laminis longe lateque conspicitur. Cardinalis porro Gallus, vt cum sua pietas admonebat, ab Aede ornanda ad pauperes subleuandos versus, congesta ingenti pecuniæ vi, Laureti Montem Pietatis instituit: vbi pauperibus oppidanis pecunia mutua daretur gratis, ne cogentur iniquitatem subire sceneratorum. Cæterum illud maxime memorabile Xysti V. Pont. munus, (alij ad Gregorium XIII. trahunt) quod Lauretani templi valuas ex ære cælandas locauit aureorum millibus XL. Trium ianuarum fores erunt æneæ, vbi sacrarum historiarum argumenta mirabili opere cæлата visantur. Magnum omnino opus, ac multorum annorum. Et quantum ex principijs coniectare licet, longe egregium ac mirabile. Sic prorsus, vt nobilissimis S. Ioannis Baptistæ valuis, quæ Florentiæ miraculo sunt, ab ijs qui vtrasque inspexerunt, haud immerito

rito

sito conferantur: maximum utique Lauretano templo ornamentum, & iucundissimum peregrinis spectaculum prabitura.

Dona Lauretanæ Virgini lata missæ.

Cap. XIII.

Nec vero Lauretana Domus pauperum incolarum cōmodis seruiens peregrinorum muneribus caruit. Fabricorum ferrariorum Bononiensis sodalitas ingens candelabrum fusile ex aurichalco donum portavit, non minus opere, quam inusitata magnitudine, ac pondere visendū. Catharina Medicea Franciæ Regina, ac Regum mater lychnum argenteum & pondere, & artificio insignem, donum Lauretanæ Virgini misit cum dote, ut perpetuo luceret. Ducis Cliviæ vxor amiculum B. Virginis aureum, argento illud opere Phrygio, effigiemque suam in lamina argentea B. Mariæ Lauretanæ supplicentem: sed hoc posterius donum commune multorum. Parmensis Ducis filia binas, Federicus Tomacellus, & Antonius Spinellus Neapolitani, Alphonus Vicecomes Mediolanensis, Marchio Capursus, & Episcopus Eugubinus singulas laminas argenteas cum effigie quisque sua supplice, quaternarum fere librarum: Marchio Vasti imaginem suam in aureo orbe minutis adamantibus, pyropisque circumfulgente depictam Lauretanæ Virgini consecrarunt. Horum donorum, plæraque votiua esse indicat Eugubinae laminæ titulus. EXAVDITA EST ORATIO TVA. Cæterum hi sua, alij suorum votiua simulacra miserunt. Princeps Stilianus argenteam filioli sui effigiem Deiparæ dicauit supplicē. Liuia Pignatella Neapolitana viri sui paruum filium B. Mariæ offerentis imaginem, ex argento expressam, pondo quatuor. Princeps Amalphetana infantem argenteum fascijs obligatum, ponderis dimidio maioris. Philibertus Emmanuel Dux Sabaudia donum in hoc gene-

Hh re egre-

Codic. Laur.
Bononiensis
Sodalit. D.

Reginæ Frā
ciæ D.

Duc. Cliviæ
D.

Duc. Parm.
filia D.
Fed. Tomac.
Ant. Spinell.
Alfon. Vice-
com. D.
March. Ca-
pursij D.
Ep. Eugu. D.
March. Va-
sti D.

Princip. Sti-
liani D.
Liuia Pigna-
tella D.

Princip. A-
malphet. D.
Ducis Sabau-
dia D. egre.

Corneti si-
mulac. arg.Duc. Man-
tuani D.Principis
Mant. D.March. Im-
perial. D.March. Lip-
pæi D.
Comit. Oli-
uarenfis D.Proreg. Nea-
pol. D.Portia Vi-
rellæ D.Card. Au-
striaci D.Hieron. Gri-
maldi D.Duc. Urbī-
natiū D.

re egregium, infantis fascijs inuoluti simulacrum aureum iustæ staturæ, ob filium B. Mariæ precibus ex recenti matrimonio genitum. Quin etiam Cornerana Civitas suæ urbis simulacrum in lamina argentea ebena inclusa, donū portauit, subiecto titulo insigne, CORNETVM CIVITAS FIDELIS, Ab alijs porro sacra supellex data. Guilielmus Mantuæ Dux bina candelabra ex argento sexquicubitalia, Christique crucifixi effigiē præclaram ex auro in cruce aurea: omnia mirabili opere, atque arte perfecta B. Virgini dona trāsmisit. Nec ita multo post Mantuæ Princeps paternam pietatem æmulatus, aræ, sacerdotis, ministrorum solenni ceremonia sacrificantium vestes argenteas opere Phrygio, margaritis, auroque distinctas, votiua pro suscepta prole munera attulit. Marchio Imperialis Auria vir insigni aduersus Lauretanam Virginem religione, aureum cum patina calicem, lychnumque triplicem argenteum, pondere iuxta, & opere eximium tulit, quem ab se certo stipendio dotatum præcipuis diebus festis in medio ardere sacello voluit. Indidem lychnus alius argenteus pendet egregio opere trifariam distinctus, votium Marchionis Lippæi Mediolanensis donum. Comes quoque Oliuarenfis Catholici Regis apud Pontificem Legatus cum coniuge Lauretum profectus, lychnum argenteum B. Mariæ dono dedit. Aræ insuper, & sacerdotis vestem auro, argentoque fulgentem, opere Lusitanico sane egregio, & dona ingenti pecunia cumulauit. Proregina Neapolitana argenteum ciborium auro illudum, magnifico opere calatum. Portia Vitellia Christi crucifixi effigiem auream hebeno inclusam. Cardinalis Austriacus bina candelabra solido ex hebeno gémis, auroque distincta. Hieronymus Grimaldus Genuensis totidem candelabra ex argento cubitalia pondo XV. Lychni præterea argentei non vulgari pondere, atque opere complures, tacitis donantium nominibus, lati: vnus aureus multorum instar, Francisci Mariæ Urbinatiū Ducis donū, non materia ma-

gis,

gis, quam opere inclytum. Lychnus quippe trium angelorum humeris sustinetur, & Angeli ramos quernos (insigne id est Roburæ familiæ) prætendunt manibus. totum opus ex auro solido mirabili arte perfectum pondo librarum decem. Ergo ob eximiam dignationem, præcipuus ei locus datus, vt ante ipsa ora B. Virginis medius inter argenteos lychnos ex catellis aureis pendens perpetuo luceat. Iam altarium vestes aureæ singulæ dono datæ a Marchione Robureo, itemque à Benedicto Cardinali Iustiano, à Camilla Peretta Xysti Pont. sorore germana, quæ etiã amiculum B. Mariæ tulit, auro, Phrygioque opere visendum. Aliud amiculum dono misit Dux Bouini femina lectissima ex holoserico raso violaceo, margaritis, gemmisque consperso ad regiam magnificentiam, nisi breuitas obstarat. Attalicam quoque vestem preciosis substatam pellibus, cursorum præmium Florentiæ ludis partum Iustus Iusteijs Comes Veronensis B. Mariæ velut auctori vistoriæ cõsecrauit. Ab alijs alia B. Virgini ornadæ dona ex mûdo fere muliebri deprõpta. Dux Cliuiæ eximia pietate mulier torquem aureum pôdere iuxta, & opere eximiũ: armillas aureas pyropis, adamantibusque distinctas: aureumque annulum nobili gemma insignem dono dedit. Vidobonus eques Ducis Bauaræ œconomus suo, & coniugis suæ nomine, binos aureos annulos adamante, ac pyropo insignes inuicem insertos, quibus inscripsum est. QVOS DEVS CONIUNXIT, HOMO NON SEPARRET. Ludouicus Georgius Papiensis torquem aureum libralem eleganti opere perfectum. Marchus Antonius Blanchettus Bononiensis coronam gemmeam auro illigatam. Casteluetrani Principis coniux aureum orbem ingentis instar numismatis, adamantibus, smaragdibus, margaritisque fulgentem. Illud vero haud magis doni precio quam donandi modo memorabile. Comes Antonius Martinengus cum Caratæ Marchionis filia de gemmata parua molis, sed ingentis pretij cruce, multos iam discepta-

March. Roburei D.
Card. Iustiani D.
Camilla Peretta D.

Duc. Bouini D.

Comit. Iustii D.

Duc. Cliuiæ D.

Equit. Vidoboni D.

Ludouici Georgij D.
M. Ant. Blanchetti D.
Princip. Casteluetr. D.

Comit Martinengi D.

rat annos. Cum nullus litis exitus reperiretur, conuenit inter eos, vt controuersa crux Lauretanæ Virgini adiudicaretur. Gratum id Deiparæ fuisse docuit euentus. Eam crucem depositam apud se Hieronyma Columna Dux Montis Leonis habebat. Igitur sorte quadam diuinitus accidit, vt cum Martinengus religionis ergo ad Aedem Lauretanam venisset ineunte Maio, eodem tempore, iisdemque diebus Hieronyma quoque veniret, Martinengi aduentus prorsus ignara. Ergo illum ex improviso Laureti conspicata obstupuit primo: inde salute data, redditaque, crucem illam B. Mariæ adiudicatam se mira opportunitate secum attulisse ait. Et aderat solennis inuentæ Christi Cruci dies. Itaque ambo rei diuinitus attemperatæ miraculo attoniti, ad sacrosanctam cellam pariter pergunt: gemmatamque crucem, ipso die Cruci sacro dedicant Virgini, dicas illam suo tempore repetiisse depositum. Ea crux hodie è gemmata B. Virginis Zona pendet eximij ornamenti præcipuum decus. constat quippe adamantibus fatis magnis nouem, quos tres vniones ingenti magnitudine instar cerasorum adornant. quatuor circiter aureorum millibus æstimatur.

Episcopus Hybernus bis Hæreticorum piratarum manus euadit. Adolescens presenti naufragio eripitur. Cap. XV.

NEc muneribus, quam miraculis clarior per id tempus Lauretana Aedes exstitit. Edmundus Hybernus Ardacacensis Episcopus eodem ferme tempore duplicis voti reus Lauretum venit. Veniendi causa hæc fuit. Is ob religionem ab Elisabetha Angliæ Regina pulsus in exilium, cum fidis aliquot famulis profugerat in Scotiam. Sed vnde præsidium quærebat, periculum exstitit. Scotiæ Proceres Angliæ Regiæ rogatu, Edmundum in vincula conijci

conijci iubent. At ille rem odoratus, clam conscensa nau-
 ui, Reginae insidias solerter elusit. Caeterum manifesto
 periculo perfunctus, haud multo post occultum aliud di-
 scrimen incurrit. Nec fortuita res, sed diuina fuit. Id
 adeo, & discriminis tempus, & oblatum in tempore coe-
 leste auxilium ostendit. Nam dum Galliam Edmundus
 petit, in Dracum Anglum Archipiratam nobilem incidit,
 Pridie Natalis diei B. Mariae, qui dies ab Episcopo, eiusq.
 famulis praecipua veneratione agitabatur. Et oblata in so-
 nis vni ex comitibus species omnes ad spem salutis ere-
 xit. Is ea nocte, qua occursum hostium antecessit, visus
 sibi erat in quiete cum haereticis in magno hominum con-
 fessu disceptare nudus. Ibi nuditatem suam erubescenti
 virgo excellenti forma, candida in veste occurrit, qua
 illum enixe rogitantem, vt suam nuditatem tegeret, be-
 nigne, comiterque sua operuit palla. Hoc ille deinde
 visum cum enuntiaffet Episcopo; communi consensu sta-
 tuerunt, obuersatam in somnis Virginem, vtique Deipa-
 ram fuisse, cuius praesidio tegendi forent. Itaque Edmun-
 dus aduentante hostium classe, cum humanum nullum
 pateret effugium, Mariae Lauretanae (cuius dies natalis
 certam ei spem ostendebat salutis) cum suis implorat
 opem. Adiectum precibus votum. Hostium manus si eua-
 fissent, ad Lauretanam Aedem ituros, ac per triduum ini-
 bi sacris operaturos. Nec irritae preces, votumue. Guber-
 nator nauis, qua vehebantur, specie haereticus, Catho-
 licorum fautorem se in ipso temporis articulo praebuit.
 Namque vt Anglicanam classem adesse vidit; ratus id
 quod erat, Catholicos, quos vehebat ad necem quaeri, Epi-
 scopum cum famulis occuluit in sentina, remotissimo ab
 oculis, tenebricosissimoque loco. Ibi nauis iam ab Anglis ca-
 pta, & in Angliam abducta, octo ipsos latuerunt dies, Na-
 uarcho cibaria semel in die clam subministrante. Neque
 tamen interim praedones Angli segniter captam scrutati
 sunt onerariam. Quotidie certatim infensis animis, omnes

rimabantur angulos, Episcopum de cuius fuga cognorant
 quæritantes. Ad vltimum accensis facibus, cuncta inten-
 tius perscrutantes delabuntur in sentinam. Ventum erat
 ad latebram. Quo præsentius periculum, hoc euidentius
 Deiparæ auxilium exstitit. Iam sacerdotem, cui visum in
 somnis obiectum diximus, depræhensum in proximum at-
 traxerant tabulatum, cæteros vestigaturi, cum diuinum
 Catholicis præsidium senserunt adesse. Mox quippe sa-
 cerdotem illum diuinitus ex ipsorum elapsum manibus
 nunquam postea reperire potuerunt. Ergo octauo de-
 mum die scrutandi defatigatione, curam quærendi Epi-
 scopi omiserunt, ita nauis dimissa à prædonibus iter coe-
 ptum repetijt. Ecce autem aliud ex alio periculum. In eo-
 dem Gallicano cursu classis alia piratarum occurrit, qui
 truculentiores prioribus, Edmundum Episcopum Elisa-
 bethæ Reginae instinctu quærebant ad necem. Hi naui ca-
 pta, in eam transfiliant, euertunt merces, ad motisque lu-
 minibus cuncta loca scrutantur intentiore cura. Venitur
 ad latebram, tandem Episcopus ipse comprehēditur. Ad-
 uer-erat, nisi præsens Deiparæ tutela furorem hostium retudis-
 set. Ecce tibi dum captum extrahere conantur, repente ca-
 pti ipsi oculis, lymphatisque similes errare cœperunt. Tan-
 dem haud dubia Dei vindicis ira conterriti, captam one-
 rariam dimittunt. Illa reperito cursu, optatum fauente Vir-
 gine tenuit portum, bis paucis diebus vltimo periculo de-
 functa. Episcopus eiusque familiares votorum, haud pa-
 rum memores, protinus ex eo loco, vbi in terram descen-
 derant, pedibus Lauretum vsque venerunt an. post Chr.
 natum M. D. LXXXVI. Et Episcopus votis rite persolutis
 totam rem litteris consignatam apud Aedem Lauretanā
 reliquit, duplicis in duplici periculo suo auxilij B. Mariæ
 argumentum. Insequenti anno aliam B. Virgo haud mi-
 nore miraculo à maris fluctibus liberauit, quam illos ab
 infestis prædonibus liberauerat. Ioan: Baptista Capra à
 Monte Albodo (oppidi in Piceno nomen est) adolescens
 probus

probus, ac pius, phaselo vectus Calabriae oram legebat. Ventum erat in conspectum insulae Vulcaniae (ea Siciliae insulae obiacet) cum repente eum atrox vis tempestatis adorta in vltimum discrimen adduxit. Iam fractis remis, veloque amisso, prope erat, vt vexata nauicula mingeretur vndis, cum ipse ad spem salutis semet crexit. Itaque Mariam Lauretanam inuocans exclamat. Vt Angeli tuam Domum in Picenum, vbi nunc colitur, detulerunt, sic tu Deipara Virgo nauiculam hanc defer in portum. mira res. His precibus, velut freno iniecto, procella sedatur: secundus repente ventus existit. Phaselus in tutum appellitur. B. Virginem clienti suo obsecundare, & famae transuectae ab Angelis Domus suae fauere sentires.

Duo sacerdotes Lauretanae Domus calcem furto sublatam malo docti restitunt.

Cap. XVI.

CONfirmata hoc miraculo Lauretanae historiae fides, alio subinde sacrosanctae Domus religio sancita. Eodem ipso anno sacerdotes duo Placentini, ex composito, calcis aliquid e sacro pariete sustulerant eo consilio, vt id secum circumgestarent, Lauretanae Virginis monumentum, vitaeque praesidium. Sed questum inuito Deo praesidium in periculum vertit. In patriam regressos atrox pariter, minaxque occupat febris: qua pertinaciter tertium iam mensem urgente, tandem resipiscunt. Subit animam memoria Lusitani Episcopi, qui quanquam permissu Pontificis, lapidem ex Lauretana Aede sumpsisset; tamen in senso Deo, pene exitiali oppressus sit morbo, ex quo non ante conualuerit, quam sacrum Virgini restituerit lapidem. Ergo ambo communi consilio decernunt B. Mariae reddere, quod abstulissent: eamque enixe orant ipsorum inscitiae ignoscat: suaque recepta re, pristi-

pristinam eis restituat sanitatem. Nec mora: calcem illam serico sacco includunt: litteras addunt miraculi testes. Peregrinis Lauretum petentibus tradunt. ipsi valetudinem recuperant. Calx ut erat in sacco serico à Placentinis aduenis Lauretum ad Rutilium Benzonium Episcopum perlata. Recitatis Placentinorum sacerdotum litteris, fides miraculo facta: vulgata inde res: & duorum exemplo repressa audacia multorum.

*Duobus Beata Maria eadem specie, qua
Laureti colitur oblata desperatam
à medicis salutem reddit.*

Cap. XVII.

Vit. Brig.

NEC natalem magis Domum, quam effigiem suam cum Domo allatam sibi cordi esse B. Virgo per id tempus ostendit. Tiberius Delphynus Ducis Mantuani a secula carus in paucis fuit. Hic graui, diutinaque febris tabe consumptus, urgente vi mali, haud procul aberat à fine. Iamque sacerdos eius animum Christianis mysterijs munitum solennibus precibus Dei, Diuorumque tutelæ impensius commendabat, cum moribundo Lauretana Aedes miraculis inclyta occurrit, quam cum valeret, occupationes visere prohibuerant. Subinde per quietem oblata Lauretanae Domus, ac Virginis species eum, & ad votum Deiparæ concipiendum, & ad bene de se sperandum erexit. Nec spes irrita fuit. Qui modo omnibus destitutus iacebat sensibus, quasi reuiuiscens, apertis oculis, liberius meante iam spiritu, loqui coepit: & conceptum Lauretanae Virginis ad eundem votum exposuit cunctis, qui aderant, rei admiratione obstupefactis. Paucis inde intermissis diebus plane conuuluit. Cæterum ille, ut primum per valetudinem votiuae peregrinationis iter exsequi, utcumque potuit
(adeo

(adeo incensa erat voti exsoluendi cupido) nondum ex morbo satis validus Lauretum petit. Eo ubi ventum est, gratijs Deo, Deique matri auide, impenseque actis, vota alacer gaudio soluit. Exinde religiosissimum Beatæ Mariæ simulacrum cominus intentiore contemplatus cura, enimvero (inquit) hac ipsa specie mihi moribundo Beata Maria secundum quietem est visa; vt facile appareat Lauretanam effigiem illi, aut simillimam esse, aut certe carissimam. Alio deinde consimili miraculo huius rei adfirmata fides: Ioannes Raffredus adolescens è Lasturo vico Venetæ ditionis non procul Bergamo, insanabili oppressus morbo iacebat. Ad morbi tabem, qua miserime conficiebatur, accedebant dolores acerrimi, ac pene perpetui membrorum omnium. Itaque desperatis medentium auxilijs, Lauretanam Virginem inuocat vouens, semetque ad eam, si voti compos fuerit, primo quoque tempore iturum. Nec incassum votum cecidit. Iam destitutus à medicis, non tam cum morbo, quam cum morte luçtabatur; cum repète animam agenti spes salutis affulsit. B. Virgo, velut ex insperato se illi ostendit eadem specie, qua Laureti colitur (quam tamen ipse nunquam, ne pictam quidem antea viderat) bonoque animo esse iussum ingenti lætitia simul, & religione perfudit, Confestim æger vtcumque poterat, superstrato genua moliri venerabūdu; magnaq. fiducia in vltimo illo salutis discrimine, Deiparæ fidē implorare cœpit. Et illa bládo, maternoq. vultu, omite, inquit, timoré filii, haudquaquam ex isto morbo morieris. Tu modo gratus esto, ac voti memor. Cæterum illo domesticos inclamante, vt illuc properarét, cœlestē reginam veneraturi, B. Virgo repente ex oculis abiit. Et exstitit vtrinque promissi fides. Aeger paulo post valetudine recuperata, Lauretum protinus ad reddenda vota perrexit, anno seculi huius XC. Ibi per otium Deiparæ contemplatus effigiem,

Ii affir-

affirmauit ijs, quibus rem omnem enunciarat, eadem prorsus forma, ornatuque sibi in quiete B. Virginem obuersatam. Credas illam speciem, habitumque esse cordi B. Mariæ.

*Eques Belga insigni miraculo liberatus ab hostibus,
ingenti mole cereum dicat.*

Cap. XVIII.

Vit. Brig.

Cereus votiuus vastæ magnitudinis, pondo CCC. per idem tempus à Belga equite nobili B. Virgini dono missus est, pene incredibilis miraculi testis. Voti, donique causa fuit, quod ille eques (nomen non proditur, quia ipse occultatum voluit) in Flandria, B. Mariæ ope manifestū capitis discrimen effugerat. Quippe iussu Parmensis Principis, cum equitibus octo explorandi causa improvide progressus, in hostium præcipitarat insidias. Erant hostes circiter octingenti partim equites, partim pedites, qui impigre circumfusi omnem illi effugij spem ademerāt. Non tamen animis cecidit Belga, sed inuocata B. Maria Lauretana, adhortans socios fortiter pugnam capessit. Tantumque apud eos valuit fiducia Virginis; vt facile tanti periculi cogitationem excuteret. Itaque repente parvæ illi manui creuere animi viresque: nec imploratum cœleste auxilium pugnantibus defuit. Cum tot vndique manus eos incesserent telis; Deiparæ præsidio tecti hostilem impetū, telorumque procellam tantisper sustinere; quoad Hispanienses copiæ venire subsidio. Tum vero periculum in hostes vertit: plærique eorum cæsi, captiue. Ac ne dubia foret vis cœlestis auxiliij; neque ipse eques, neque comitū quisquam omnino: nec vero vllus eorum equus in tam atroci pugna, quæ tenuit horas duas, vlla est læsus ex parte. Sentires illos Deo protegente pugnasse, quo propugnante vicissent. Ergo ille tam insignis miraculi æternum

Laureti

Laureti voluit exstare monumentum. Ingenti mole cereū, quem dixi, ea lege misit, vt ante augustam Virginis Domum certis arderet diebus. stipendiumque certum attribuisse dicitur, vt illo absumpto, alius deinceps pari magnitudine cereus substituatur, ad posteritatis memoriam sempiternam.

Surdus aurium vsum recuperat.

Cap. XVIII.

Mirandum minus, sed magis etiam testatum est, quod subijciam. Erasmus Decanus Cathedralis Ecclesie Cracouiensis in Polonia, vtraque captus aure nihil admodum audiebat: sic prorsus, vt non tam verbis, quam nutibus cum eo agendum foret. Is ante obstructas morbo aures, de admirabilibus Lauretanæ Virginis rebus, rumore nuncio multa cognorat. Tandem igitur postquam in medicis nihil opis esse apparuit, ægrum morbo animum subiit diuina vis Domus Lauretanæ. Ergo haud dubia spe erectus Lauretum venit. In augustissima Virginis cella sacrum facit, Diuæ opem implorans. Ibi præsentissimū morbi remedium inuenit. Sacris operatus sinistram sibi apertam sensit aurem: postridie re diuina inibi facta, dexteræ quoque auris vsum recuperat. Ita qui surdaster, aut surdus potius sacrosanctam Aedem intrauerat, intra biddum exijt lætus aurium vsum recepto. Totam rem ipsimet Rutilio Benzonio Episcopo, & Andreæ Bentiuolo Præsidi Lauretano mistis gaudio lacrymis enarrauit. Non. Apr. Anni M. D. XC. Inter hæc Lauretum noua vrbs, laxato spatio strenue ædificabatur. Cæterum immatura Xysti Pont. mors opus ab alijs quoque Pontificibus frustra tentatum subito interrupit. Mons Regalis circumcissus, ac semirutus relictus: nouæ ædes extra vetus pomœrium sitæ nunc pro suburbio sunt, quarum etiam bona pars inchoa-

*Ann. Laur.
Rier.
Vist. Brig.*

*Andreas Bē
tiuolus Præs.
Laur.*

tæ manent. credas B. Mariæ Lauretanæ, quæ in solitudine sibi sedem quæsierit, ciuitatis celebritatem cordi non fuisse: ne quem aduenarum magis vrbis fama, quam loci religio inuitaret. Sub id tempus Andrea Bentiuolo extincto in administratione Lauretana successit Fuluius Paulucius Protonotarius Apostolicus, cuius virtutem difficillima tempora exercuerunt pariter, & illustrarunt.

Fuluius Paulucius Protonotarius Apostolicus, cuius virtutem difficillima tempora exercuerunt pariter, & illustrarunt.

*Munera difficillimis Greg. XIII. temporibus
Virgini missa, latae. Cap. XX.*

ANno deinde M. D. XC. Septembri mense, Urbanus VII. Pontifex creatur, non minus breuitate Pontificatus, quam cunctorum desiderio memorandus. Sublectus Urbano Gregorius XIII. vir bonus ac pius, sed ferme valetudinarius, Pontificatum gessit annum. Tempestas fuit omnino misera, & infelix, nec vlla facies mali defuit. Latrones quos extrema Xysti tempora effuderat, gregatim impune volitabant. Pontificiæque regionis vias infestas habebant. Ad hæc erat summa cum caritate inopia. Super omnia foeda lues, extremæ famis comes, tota pene Italia per omnes ordines, atque ætates vagabatur. Neque is solum, sed etiam insequens annus Italiæ funestus fuit. Ergo agri cultoribus, vrbes ciuibus, oppida vicique incolis propemodum exhausti; nec tam morbo quàm (quod miserius est) fame. Hac igitur tempestate Lauretani minus vtique solito aduenarum, ac donorum; cæterum plus votorum fuit Lauretani templi visendi, adornandique. Id adeo insecuti anni satis ostenderunt. Nec tamen illa ipsa tempestas, quæ ciuibus vrbes exhaustit, non auxit muneribus Lauretanam Domum. Lælius Pignatellus Neap. lychnum argenteum bilibrem Virgini dicauit. Cardinalis Sfondratus Gregorij XIII. fratris filius B. Mariæ Lauretanæ effigiem ex argentea lamina expressam
librarum

Lælij Pignatelli D. Cardinalis Sfondrati D.

librarum ferme trium. Hercules Sfondratus Comes con-
 similem B. Mariæ effigiem argenteam decem pondo ;
 aliâ insuper laminam argenteam simili opere, sed ponde-
 re dispari, & binos vrceolos argenteos. Alfonsus Coro-
 neus gemmeam paterâ ingentis pretij. Ea tornatilis est ex
 vnagēma excavata. smaragdi genus videtur. vulgo Aga-
 thâ appellant. Dionysius Delphynus Venetus præclarū
 sacrificaturi sacerdotis ornatum ex textili argenteo: Poly-
 xena Perneſtina Proregina Boemiæ auream pallam ar-
 genteis flosculis tanquam stellis scite, eleganterque distin-
 ctam (ex ea Episcopale amiculum sane egregium factum)
 Lauretanae Virgini dicauit. Cæterum illud munus maxi-
 me memorabile, nec minus fructu, quam opulentia exi-
 mium. Petrus Tyrannus Calliensis, homo prædiues &
 opulentus in primis, moriens Lauretanae Virginem te-
 stamento hæredem fecit ex assē. Hæreditatis caput Fal-
 conaria, prædium sane luculentum. Id haud magis triti-
 ci, quàm vini ferax, loco situm est maxime opportuno.
 Haud procul abest Ancona marique: vt facile inde fruges
 fructusque Lauretum subuehi nauigijs queant. Aestima-
 tur vniuersa hæreditas aureorum millibus circiter lex-
 aginta. opportunum sane Lauretanae Domus necessitati,
 vel iam vrgenti, vel imminenti subsidium. Quippe sum-
 ma illa rerum caritas atque inopia, quæ per id tempus af-
 flixit Italiam, simul ingentes Aedis Lauretanae sumptus
 impense augebat; simul eleemosynarum, donorumque
 prouentum maxima intercipientes ex parte. Nam præ-
 ter D. CCC. nummos aureos, quos arca Lauretana quo-
 tannis Episcopo pensitat, circiter sena aureorum millia in
 Canonicos XI I. totidem Sacerdotes Mansionarios, vt vo-
 cant, sex clericos chori adiutores, symphonicos pluri-
 mos, aliosque complures templi ministros, cereos, oleum,
 cæterumque ædis cultum erogat. Præsidis quoque Lau-
 retani cohortem, ingentem fabrorum, rusticorum, pasto-
 rum familiam alit. His accedunt Collegia duo, Societa-
 tis

Comitis Sfd
drati D.Alfonsi Co-
ronei D.Dionys. Del
phyni D.Proreginae
Boemiæ D.Petri Tyran-
ni hæredi-
tas.

tis Iesu vnum, alterum Illyricorum. In quæ cum meliora
 essent tempora, quinque ferme aureorum millia in annos
 singulos infumebantur. Ad hæc in Nosocomio & Xeno-
 dochio plurimi peregrini, quæ ægri, quæ pauperes susten-
 tantur. Cœnobitis quoque, & sacerdotibus victus in tri-
 duum præberi: cæteris aduenis egentibus publice panis
 diuidi solet. Episcopi porro, Cardinales, alijque Princi-
 pes viri benigne lauteque tractantur. Et ædificatio sum-
 ptuosa iuxta & honorifica B. Virgini, nunquam ferme inter-
 mittitur. Igitur hi tanti, tamque immanes annui sumptus
 XX. aureorum millia excedere dicuntur) quos in vilitate
 rerum, & copia, ægre Lauretana res sustinebat, illis tem-
 poribus crescebant in immensum. Et annonæ inopia fer-
 me quadriennium tenuit. Quo tempore agrorum, arcæque
 prouentus duplo, aut etiam triplo minor erat, quam sole-
 bat: & tamen pene duplicabatur impensa. Lauretanis ita-
 que difficultatibus Calliensis hæreditas mira opportuni-
 tate subuenit, non in præsens tempus magis, quam in fu-
 turum. Subinde parua dictu res Aedis Lauretanæ religio-
 nem haud parum illustravit. Marcus Sara latronum Dux
 nobilis Pontificiam ditionem infestam habebat armis. Hic
 cum maxîma consccleratorum manu in Picenum venit.
 Cæterum vicit eius animum religio Virginis. Lauretum
 prætergressus, vbi opportunum nactus est locum; festa cū-
 cti agminis diplosione Lauretanam Virginem salutavit.
 Adeoque non violauit res Lauretanas, vt etiam sacrosan-
 ctam Aedem coluerit donis. Nam cum templi, vrbisque
 aditu prohiberetur, certum hominem destinavit Lauretū
 cum munere. Ita pecunia Deiparæ vltro donata ab ijs, qui
 etiam per vulnera, & cædes quærere pecuniam assueue-
 runt, Deo in matris suæ gratiam efferata quoque pectora
 mitigante. Paulucius interim Præses, & si summa erat an-
 nonæ caritas & inopia; tamen magnam vim panis egenti-
 bus peregrinis diuisit quotidie, eo gratius munus, quo ma-
 ior illos vrgebat fames.

M. Saræ in
 Aedé Laur.
 reuerentia.

Præ-

Præcipua Clementis Octavi Indulgentia.
Cap. XXI.

ANnuum Gregorij xiiij. Pontificatum Innocentius IX. menstruus ferme Pontifex excepit, quem coeptis ingentibus clarum subita mors præripiens, eximiam bonorum fefellit spem. Innocentio Clemens viij. subrogatus paterna prouidentia nobilis. Is quippe annonæ caritatem improbitate hominum auctam sua sedulitate laxauit: grassatoribus de medio sublatis, obsessas aperuit vias magno Lauretanæ peregrinationis bono. Idem ab insita pietate erga Deiparam Virginem, Lauretanam, Aedem insigni Indulgentiarum beneficio cumulauit; vt nihil iam adijci posse videatur. Haud ignarus erat Lauretanum templum quouis anni tempore ab aduenis celebrari. Superiorum Pontificum Indulgentias certis definitas temporibus videbat. Indignum rebatur complures peregrinorum per hyemem tot tantisque itinerum laboribus periculisque perfunctos à Virgine Lauretana discedere Indulgentiarum expertes. præsertim ita tradito more, vt nullum Lauretanæ peregrinationis munus tam solemne esset, quam animos sacra confessione impensius expiandi, nouæque in posterum vitæ instituendæ. Itaque Clemens Pont. optimum ratus, ac B. Mariæ decorum, neminem ab ea tristem discedere; omnibus quocumque anni tempore Lauretanam Virginis cellam rite adeuntibus delictorum omnium veniam benignissime concessit. Quin etiam permisit, vt dies translata in Picenum Sacræ Domus quotannis Laureti celebraretur Quarto Id. Decembris. Inter hæc confluentibus vndique agminibus conuenarum, vetus Lauretanæ maiestatis nitor, ac species restitui coepta. Nec modo studia hominum, sed etiam vota, donaque temporum difficultate creuerunt. Cardinalis

Sfon-

Card. Sfondrati Dona.

Sfondratus ad Bononiensem legationem proficiscens Lauretum diuertit. Ibi Deipara enixe salutata, ingens eum cupido incessit Lauretanam effigiem propius contemplandi. Igitur scalis admotis, venerabundus ascendit. Beatæ Virginis lineamenta, diu multumque contemplatus, anulum egregium, Cardinalatus insigne, clam sibimet detrahit: & B. Mariæ dicatum descendens relinquit, siue religionis erga illam suæ pignus, siue illius erga se patronij argumentum. Annulus est aureus egregio adamantem illustris, quingentis aureis æstimatur. Hæc autem præcipua Cardinalis Sfondrati laus. Intra biennium ter Lauretanam Virginem ex itinere interuisit: tribusque eam eximijs muneribus coluit, adeo pium eius animum augustissimæ cellæ dulcedo ceperat. Eodem quippe anno Bononia Romam remigrans Lauretum ad Patronam suam salutandam reuertit, nec apparuit in eius conspectu vacuus. Crucem auream octo pulcherrimis smaragdibus visendam B. Virgini consecrauit. Ea crux quatuor circiter aureorum millibus esse perhibetur. pendet ex opulentissimo Deiparæ torque gemmato, egregium eius ornamentum. Insequenti deinde anno Cardinalis Sfondratus Mediolanum repetens Lauretanam reuisit Virginem, eique anulum aureum eximio adamante insignem dono dedit. Adamas humano vngue maior est, qui Christi pueri digito infertus, luminum repercussu, velut sidus emicat, hoc insignius donum, quod ad id ipsum ab illo emptum duobus aureorum millibus constat. Adamantem porrò alium aureo illigatum annulo Antonius Parauicinus Cremonensis donum tulit, pari fortasse animo, sed precio haudquam pari: aureis circiter centum æstimatum ferunt. Cardinalis inde Lotharingus multiplex regiæ opulentia munus per certos homines misit, crucem chrystallinam cum aurea Christi effigie, calicem item aureum pede suffultum chrystallino, candelabra duo, binos vrceolos cum polubro, vasculum aquæ lustralis cum suo aspergillo, pixidem,

Anton. Parauicini D.

Card. Lotaringi D.

dem, paciferamque imaginem, omnia è nobili cryſtallo, auro, electroque perfecta: binis ternisue aureorum millibus æſtimantur. Cardinalis Cæſij hæredes picturam textilem eximiam dono dederunt. In ea Lauretanæ Virginis imago viſitur tecto inſidentis, multis circa Angelis affictis. opus omnino egregium, totum ſerico, auroque contextum. ternos fere cubitus quaqua verſus patet. Deiparæ porro, & Angelorum imagines tanto artificio expreſſæ, vt ſpirare videantur. Cardinalis Ruſticucius aræ, & ſacerdotis veſtes argenteas, Lauretanæ Virginis effigie, & gentis ſuæ inſignibus conſpicias, donum attulit. Victorius Labdamarus Laudenſis aræ ornatum egregium ex veſte argentea, criſpo opere, floribusque eminentibus inſignem: alterum aræ ornatum Princeps Venuſinus ex Attalica veſte auro criſpante diſtincta. Iaſon Villanus ciuis Bononiensis ſacerdotalem ornatum ex veſte Attalica, criſpo auro, & gentilitijs inſignibus nobilem. Bernardus Strozius Florentinus duas altarium, totidem ſacerdotum veſtes auro, argentoque fulgentes. Marchio Riani ſacerdotis, miniſtrorumque ſolenni ritu operantium argenteas veſtes ſericis floſculis, iuſta per interualla conſperſas. Super hæc Episcopale amiculū cõſimili materia atque opere. Lucas Turregianus Florétinus, aræ, ac ſacerdotis ornatū ex argenteo textili, quod ingentes aurei flores criſpanti opere diſtinguunt. Ferdinandus Gonzaga aræ veſtem aureâ opere Phrygio, ac margaritis illuſtrè. Scipio Spinellus Dux Seminariæ bina vaſa argentea cubitalia egregie facta, cælataque: vtrūque ſacris B. Mariæ emblematis, & argumētis inſigne: ex altero argenteū liliū multiplex, ex altero aureus vernantium roſarum ramus exiſtit. ea vaſa ad Virginis pedes hinc, & hinc locata viſuntur. Marcus Germanus Valcaſſani Baro coronam ex margaritis, gemmiſque in roſarum modum compactis, auroque illigatis. Dux Terræ Nouæ Antiſtitem B. Mariæ ſupplicantem in aurea lamina cælatum: calicem item, patinamque pariter ex auro.

Card Cæſii
Donum.Card. Ruſti
cucii. D.Victor. Lab
dam. D.Princ. Venu
ſini. D.Iaſon. Villa
ni D.Bernardi
Stroz. Don.March. Ria
ni D.Luc. Turre
giani D.Ferd. Gon
zag. D.
Duc. Semi
naræ D.Baronis Val
caſ. D.Duc. Terræ
nouæ D.

Virg. Vrsin. ro. Virginij Vrsini Nomentani vxor Virginis Lauretanæ
 Noment. d. supplicantis effigiem ex argento pene bilibrem. Lucas Tur
 Luca Tur. regianus Florentinus suam, & vxoris imagines argen-
 regiani D. teas in morem supplicantium, ponderis non contemnen-
 di. Alij denique alias imagines argenteis laminis expres-
 sas, binarum, ternarumque librarum Deiparæ Laureta-
 næ dicarant. Illud huius generis eximium. Petrus Lomel-
 lini D. linus Genuensis argenteum infantem naturali statura fa-
 scijs constrictum pondo X. dono misit. votiuum id donum
 esse facile coniectare licet. Illa haud dubie votiua. Huma-
 num caput iustæ magnitudinis, ponderisque ex auro ab
 Jacobi Gri- Io: Iacobo Grimano missum. Maxilla cum dentibus ex ar-
 mani D. gento expressa adamantibus duobus, tribusque pyropis in
 Franc. Dei- signis à Francisco Deitristanio intimo Clementis Ponti-
 tristan. D. ficis cubiculario: lychni etiam argentei complures dono
 missi, artificio, ac pondere præclari. Sed vnus eminet in-
 Ioan. Caroli ter omnes, Io: Caroli Imperialis Genuensis donum. Is ly-
 Imper. D. chnus tribus veluti ramis figillatis conspicuus trifariam
 lucet. pondus est librarum circiter xxx. Cæterum aliud in
 Magni Duc. alio genere donum eximium Ferdinandi Medices Magni
 Hetrur. D. Hetruriæ Ducis. Triremis argentea bicubitalis, remigio,
 armamentisque omnibus instructa, ornataque, pondo cir-
 citer XL. Votiuum donum esse insculpta in vtroque trire-
 mis latere verba declarant.

FERDIN. MED. MAG. HETR. D.
 OB TRIREMES SVAS A PESTE LIBERATAS
 DEIPARÆ VIRGINI DICAVIT.
 A N. M. D. X C I I I.

Card. Mon- Egregium quoque pondere, ac pretio Cardinalis Mon-
 talti D. exi- talti donum fuit. Is effigiem suam, ac fratris sui argen-
 tium. team pulcherrime factam pondo CXL. Lauretanæ Virgi-
 ni consecrauit pio cum titulo,

ALEX.

ALEX. PERETTUS CARD. MONTAL. S.R.E. VICECAN.
XYSTI V. NEPOS

D. MARIE IPSVM, ET MICHAEM FR. PERPETVO
SVSTENTANTI MEMOR ET GRATVS
SACRVM MONVMENTVM POS.

AN. M. D. XCIII.

Opus pluris duobus aureorum millibus stetisse dicitur.

Illustrium feminarum munera.

Cap. XXII.

NEC nobilium feminarū liberalitas per idem tempus obscura fuit. Polixena Perneftaina Proregina Boemie S. Gerionis Thebæorum Ducis caput præclara inclusum theca, Lauretanæ Virgini donum misit. Theca argentea auro interlita, & egregie facta. S. Gerionis loricati speciem reddit à pectore: & lorica est argento, auroque conspicua, caput martyris gemmata redimitum corona. Huic subiecta basis ex hebeno, argentoque sacras Thebæorum martyrum reliquias crystallo inclusas ostentat: votiuum donum esse constat. à Polyxena Proregina pro salute viri sui recuperata, Virgini redditum. Princeps Vastallæ binas effigies aureas, alteram suam, alterã viri sui cum duobus cordibus aureis sex pondo B. Virgini dedicauit. Maria Boadilia triremem cum B. Mariæ Lauretanæ effigie sublimi, ex lamina expressam argentea. Principis Castelluetrani vxor crucem auream mole quidem exiguam, sed materia nobilem, quippe sex adamantibus auro illigatis nitet. Ducis Niuerniensis vxor bina candelabra argentea bene facta pondo librarum octo, per coniugem suum Virgini donum misit. Hieronyma Spinula ornatum aræ ex veste Damascena violacea, auro conspicuum, binosq. vrceolos cum suo pollubro ex argento pulchre, sciteque factos. Violanta Farnesia bina candelabra argentea

Proreg. Boemiz D.

Princip. Vastal. D.

Mariæ Boadilia D.

Princip. Castelluet. D.

Duc. Niuernensis D.

Hieron. Spinula D.

Violan. Farnes. Don.

Salust. Cre-
scent. D.
Princip. Bi-
sinnian. D.

Iustin. Vice
com. D.

Isabellæ Sa-
baudæ D.

Duc. Cliviæ
D.

egregio opere. Sallustia Crescentia Romana amiculum B. Virginis argenteum stellis aureis illustre. Principis Bisinniani vxor Draconem aureolum gemmis distinctum clarissimis, pretio septingentorum ferme aureorum. Iustina Vicecomes arę vestem ex auro, argento, sericoque suitablem, pictam opere mirabili, nouoque. Nam continuatis inuicemque implexis aureis, argenteis, sericisque versicoloribus filis, totū opus per se, nullo substratu, adminiculoque sultū acu pertexitur, vacuis in medio spatijs relictis. vulgo punctum in aere appellant. Opus reconditi artificij ac laboris pene infiniti. Hoc igitur opere tota illa, quam dixi, arę vestis perfecta est. Quindecim inibi B. Mariæ Rosarij mysteria scite expressa visuntur, quadratis inclusa spatijs, alternisque ingētibz floribus distincta, velut opere scutulato: ac ne inania sint vacua illa operis spatia; tota vestis argenteo textili subsuta internitet. Id vero (si famæ credimus) Vicecomitis matronę nobilissimæ non donum modo, sed etiam opus fuit. quamquam complura esse nobilium feminarum mūnera, quæ earundem etiam opera sint, satis constat: calicum præcipue sacrorum velamenta & B. Mariæ amicula. Isabella quoque consobrina Ducis Sabaudia coniuX D. Syluestri N. donum misit, sua (vt ferunt) elaboratum manu, sane egregium: arę, sacerdotis, ministrorumque solenni cerimonia operantium vestes ex serico, auroque contextas opere nouo, ac mirabili. Iacoba Dux Cliviæ Badensis Marchionis (cui brachium Laureti diuinitus sanatum docuimus) germana soror torquem aureum, globo ex pyropis, adamantibusque pendulo insignem, Lauretanæ Virgini donum misit.

Aduen-

Aduentus, & dona Christinae uxoris

Magni Hetruriae Ducis.

Cap. XXIII.

CAETERUM Christinae uxoris Magni Hetruriae Ducis aduentus vel pietatis, vel munificentiae argumentis maxime insignis fuit. Hæc cum regali pene comitatu Lauretum petens ingentia secum dona attulit. Attamen Christianae pariter modestiae, & S. Francisci memor vulgarem vestitum cinerei coloris adamauit: aurum, gemmasque deposuit, vt cœlestis Reginae, cui sciebat cordi semper fuisse paupertatem, illa cultus simplicitate caperet oculos. Et Dominae exemplum apud ancillas, matronas, asseclas, ipsosque corporis custodes valuit. Omnes Lauretanæ peregrinationis comites, modestiae quoque, & coloris socij fuere. Nec Clemens Pont. insigni clarissimæ feminae pietati defuit. Transeunti per Pontificiae ditionis oppida, vbique lautiae præbitæ regio apparatu, quacumque incedebat, non magis vestitus tenuitas miraculo erat, quam eximia pietas exemplo; vtique posteaquam Laureto appropinquauit. Quippe vbi primum Recineto egressa, procul Lauretanæ Basilicæ tecta conspexit; confestim lectica, qua vehebatur, exilit: procumbit in genua: B. Virginem salutat de via, nullo asseclarum detrectante pietatis officium, quod Domina occupasset. Inde pedibus cum Episcopis aliquot, cæteroque comitatu Lauretum ingressa, ad B. Mariae processit Aedem. Ibi contempto puluino, cæteroque apparatu, in sacrosanctæ Domus vestibulo genua submittit venerabunda. Hortantibus certatim Episcopis, ipsoque Cardinale Gallo, vt ipsam Deiparæ cellam intraret, nefas esse respondit ante noxas sacra confessione absterfas, augustissimum illud limen intrare, & os suum sanctissimæ Virgini ostendere. Nec vllæ
cuius-

cuiusquam preces de proposito eam deducere potuerunt, adeo rara in eius mente infidebat religio Lauretanæ Domus. Tandem igitur animo rite expiato, cœlestique dape refecto, sacrosanctam cellam ingreditur. Creuerat pietatis ardor, vt fit, iniecta mora. Ergo B. Mariæ visendæ, salutandæque studio accensa procidit supplex: ibique impensis precibus plures absumpsit horas. Neque id semel fecit, sed toto triduo, tandiu enim Laureti substitit. Quo quidem tempore adeo erat in templo assidua, sacrisque intenta officijs; vt eam in templo habitare crederes. His pietatis indicijs par munificentia respondit. Sub digressum pueros cum donis regalis opulentia misit in templum. Altarium, sacerdotis, ministrorumque solenni ritu operantium vestes inter dona erant, auro, argentoque trifariam crispante, mirabili opere, artificioque perfectæ: super hæc arę toralia, & materia, & opere maxime insignia. Quippe totum pene eorum spatium occupant Prophetarum, Sibyllarum, Apostolorum, Euangelistarum imagines egregiæ, scite insertæ ramusculis, floribusque. opus autem vniuersum acu mira prorsus arte depictum, affirmare ausim, vix quicquam in eo genere artificiosius, preciosius, admirabilius vsquam factum. satis constat eius manu precium ad octo aureorum millia peruenisse. Eximia sacrorum calicum velamenta, aliaque generis eiusdem in doni cumulum accessere.

Sacerdotis Hispani testimonium, & donum miraculo insigne.

Cap. XXIV.

PER eadem tempora Alfonso Sancius Hispanus sacerdos doctus iuxta, piusque Lauretum venit, recens ab vltimo oriente, insulisque Sinarum, quæ Philippinæ vocan-

vocantur. Hunc egomet paulo ante Virginis cella egres-
sum offendi loci religione attonitum. Stuporis causam
familiariter quærenti mihi respondet admirabundus. Pro
Deus immortalis, quid hoc tandem rei est? equidem ni-
hil vnquam tale expertus sum in vita, nusquam reperi
præsentiorem Deum, adeo in hac sacrosancta Aede, vis
quædam diuina meo se animo superfudit. Adiecit deinde
se, & ad Vadalupæ, & ad Môtis ferrati, aliasque nobiles in
Hispania B. Virginis ædes accessisse cæterum nusquam
tam præsens sensisse coeleste numen. nimirum illic corti-
cem hic medullam esse. Idem per Card. Gaetanum, cuius
in comitatu venerat, cum impetrasset à Lauretano Præsi-
de, vt liceret ei in sanctiore cellæ parte per noctare totam
ibi precibus, ac vigilijs noctem exegit. Ac deinde fami-
liaribus suis affirmavit, nullam sibi in omni vita iucun-
diorem, beatioremque abijisse noctem. Porro cupido eum
cepit augustissimam Virginis cellam munere aliquo suo
ornatam relinquendi. Candidam vestem Damascenam
inde vsque ab Sinis aduexerat: hac loculamentum Dei-
paræ Virginis, & Christi Crucifixi cnm sacra Aede dela-
tam imaginem decorare constituit. Igitur sarcinator ac-
cerfitur, qui explicata, dimensaque veste Damasce-
na, negare primo ad vtrumque opus satis ibi materiæ esse:
inde Sancio instâte, vt intentiore cura omnia dimetiretur;
diu hæsitauit. Ad vltimum Damascena veste sapius in-
omnes partes versata, affirmare coepit, rationem ab se
randem repertam efficiendi quod vellet: sed ita, vt illa
ornamenta paulo breuiora existerent, quam opus foret.
Agedum igitur, inquit Sancius, & istam sequere rationem;
siquid deerit, B. Maria sibi ipsa supplebit. Morem gerit il-
le, ac ne qua foret erroris suspicio, vetus loculamenti per
istroma ad manum habebat, ad quod formam referret
noui. Vestem Damascenam Sancio inspectante dissectam
defert secum in officinam. Postero die prima luce attoni-
to similis Sancium adit exclamans. enimvero B. Virginẽ
in suo

in suo ornamento haud dubium miraculum perpetrasset. Nouum loculamenti peristroma, quod hesternâ die breuius iusto fuerit, iâ esse longius palmo. Sequitur hominem in officinam Sancius, fidem oculis suis, non illius uocibus habiturus. comperit haud vana illum attulisse. Nec quicquam excogitare ipse poruit, quæ rem miraculo eximeret. Videbat quippe Crucifixi velum, quod faciendum curauerat, iustum esse, nihilque inde detractum: & Damascena vestis erat peregrino quodam opere facta, ut fraus addentis ex nostrati, fallere gnarum talium rerum haudquaquam posset. quanquam talibus in rebus non addentis, sed detrahentis fraus timeri solet. Ad hæc ipsemet Sancius, cum alijs multis adfuerat farcinatori vestem dimetienti, dissecantique: ut nihil per imprudentiam erratum esse constaret. Itaque & ab ipso, & ab alijs pro miraculo habitum: nos rem in medio relinquemus.

*Armillæ B. Virgini oblatæ sua sponte Christi
pueri manibus inseruntur.*

Cap. XXV.

CAETERUM illud non magis doni genere, quam euentu mirabile. Beatrix Gazæ matrona honestissimo ciui Romano nupta erat Romæ, delicijs æque, ac diuitijs nobilis. Ea religionis ergo Lauretum venit Maio mense anno huius seculi XCIII. Confestim itaque interiorem sanctissimæ cellæ partem intrat, ubi religiosissima Laurentanæ Virginis puerum Iesum gremio tenentis effigies propius visitur, coliturque: ea est preciosissima veste, cultuque ad magnificentiam exornata. Ibi igitur fuis ad Christum, Christique parentem precibus, Gazæam cupido cepit Virginis ora, ornatumque intentius contemplandi. Ergo obtusiores oculorum aciem causata custodem (istum erat Papyrius N.) rogat, ut admoto ardenti cereo, Deiparæ

paræ simulacrum sibi accuratius ostendat. Morem gerit ille haud grauate. ardenti face admota simul Virginē ostentat, simul Gazeæ rogatu, singulorum donorum laudat aucthores. Inter cætera donum erat egregium, frontale ex vnionibus eximia magnitudine, ac specie, à matrona Romana Virgini dicatum. Ea mulier delicijs, ac luxui dedita in paucis, etsi atroci genere mortis, tamen Christianè admodum, pieque nuper è vita decesserat. Huius ergo nomine audito Beatrix, vt eam familiariter norat, extemplo admirabunda succlamat. En causa, cur illa B. Virginis munere, delicatæ vitæ tam pium exitum inuenit. Inde ad custodem versa, & ego, inquit, hæc armillas, quibus nihil carius habeo, Christo, eiusque parenti libenter dicarem, si crederem feminæ improbæ donum non ingratum illis futurum. Tum custos timidæ nimium mulieri animos facere: Christum improborum Saluatorem, Mariam Patronam esse memorans. Itaque illa prope re armillas antiquo opère ex gemmis, auroque factas sibi detrahit, & custodi tradit offerendas Iesu, matrique. Protinus custos furcillam arripit tales ad vsus paratam: ambasque ei armillas inserit: mox sacrosanctæ statuæ admouet ea mente, vt de pueri Iesu erectis dexteræ digitis (neque enim occurrebat in præsentia locus commodior) eas suspenderet. Cæterum hastã reducens animaduertit, armillarum vnã hæsisse furcillæ, alteram digitis Iesu pueri præteritis, manum occupasse, idque ita apte, vt aprius non posset. mira res, vt erat custodi visa, tamen poterat esse fortuita. Subinde igitur hastam nihil prorsus loco motam eodem refert, armillam alteram indidem suspēsurus. Ecce aliud haud dubium miraculum. Dum sensim furcillam ad se reuocat, ratus in eadem Christi manu hæsisse donum, repente videt armillam è dextra lapsam in læuã manum, deiectoque in gremium Virginis aureo globo, quem puer Iesu illa manu sustinet, sinistrae manui insertam apte, atque eleganter adeo, vt scalis admotis, per otium,

Ll

de indu-

de industria aptius, elegantiusque inseri haudquaquam posset. Tum vero custos repente ex rei admiratione, sacro quodam perfusus horrore, mulierem compellat. En Christus donum tuum sibi cordi esse satis ostendit, qui me alia omnia agente, sibi ipsemet armillas induit tuas. At illa extemplo caelesti tacta numine ingemuit: & siue ex veteri superioris vitae luxu, siue ab recenti diuinæ benevolentiae indicio, ingentem inter singultus, lacrymarum vim profudit, sic prorsus, ut ab ijs, qui in altera sacri cubiculi parte supplicabant, lacrymantis gemitus, & singultus exaudirentur. Itaque nonnulli rei nouitate excitati prope ad sanctioris cubiculi ianuam accurrunt: mulierem cernunt lacrymis, ac religione perfusam, custodem ipsum tantæ rei admiratione defixum. Is deinde cum alijs multis, tum mihi ipsi rem, uti erat gesta, narrauit. Omnibus facti, euentique seriem reputantibus mira res visa: multorumque sermonibus, ac litteris celebrata. Hodie puer Iesus eas armillas manibus gestat, huiusce rei monumentum.

Duo ex mortis faucibus erepti.

Cap. XXVII.

SED hoc mirabile magis, quam miraculum cuiquam fortasse videatur. Sequitur aliud manifestum certe miraculum. Eodem anno Bartholomeus Meliorinus Genuensis haud obscuro loco natus, Placentiæ ex iurgio, ut fit, ad manus venit. Erat ipse solus: rixa orta in ædibus Florentini mercatoris cum ipso ædium domino. Accurrentes igitur ad primum tumultum domestici, arreptis armis domino subsidium ferunt. Ibi in pugna Meliorinus graue in humero vulnus accipit: & quo grauius fit, pugio magna vi adactus in medio frangitur. Rixa aliorum intercessu sedata: Meliorinus grauius saucius domum relatus.

Extrem-

Extemplo medici adhibentur, absterfum vulnus inspicunt, reperiunt mucronem ossi alte infixum penitus hæ-
 rere: nec aliter extrahi posse, quam vt secando vulnus
 auerent, quo ars ad telum perueniret. Ergo dissecta cir-
 ca vulnus quadrifariam in crucis modum carne, pugionis
 fragmentum forcipe conantur euellere. Cum res non pro-
 cederet, nouum durumque remedium excogitant. Mu-
 cronem pertinaciter hærentem, pulsato è regione pecto-
 re dimouere nituntur, exacerbantes subinde acerbissimū
 plagæ dolorem. Posteaquam simul pulsatus, simul forcipe
 attractus pugio nulla lababat ex parte; seuerè pronun-
 ciant, actum esse de illius salute, nisi eum Deus respexerit.
 Et iam fama de eius morte Genuam perlata fecerat,
 vt pro mortuo lugeretur à suis. At ille humanæ opi di-
 uinam addendam ratus, Lauretanæ Virginis auxilium
 implorat. Mira res dictu, visuque. repente mucro loco mo-
 tus forcipem facilis sequitur: non tam humana vi, quam
 cœlesti eum exire sentires. Itaque æger voti compos, vbi
 primum ex vulnere conualuit, Lauretum contulit se hoc
 ipso anno M.D.XCIII. cum ibidem hæc maxime scribe-
 remus: ingentibusque Virgini gratijs actis, fragmentum
 apud eam pugionis reliquit, tam insignis beneficij argu-
 mentum. Per idem tempus ex eadem ciuitate Ioannes
 Baptista Iudex adolescens genere, ac diuitijs nobilis, vo-
 ti reus Lauretum venit. Eum proximo superiore anno Ve-
 netijs, grauis, minaxque adorta febris atrocissime affli-
 xerat. Ventum erat ad extrema. Deserto à medicis nul-
 la spes salutis suberat. At ille (vt erat Lauretanæ Virgi-
 ni addictus in paucis) patronam suam moribundus fiden-
 ter implorat. Nec sua illum frustrata fides. Medici iam
 desperata ægri salute, mortem haud dubiam opperieban-
 tur; cum à domesticis ad eum reuocati venarum pulsum
 explorant. Extemplo salubribus indicatijs erecti, magnam
 & ipsi spem valetudinis concipiunt, & ægroto, ac necessa-
 rijs faciunt. Nec irrita spes. Aeger ex eo in horas singu-

las, ac pene momenta, leuius habere coepit, quoad excussa febris, paucis diebus conualuit omnino. Igitur anno insequenti perrexit Lauretum ad vota reddenda. Ibi mihi haec ipsa memoriae prodenti rem omnem, vti à me commemorata est, ipsemet enarrauit.

Homo facinorosus ante confessionem sacrosanctae cellae aditu diuinitus prohibetur.

Cap. XXVII.

HAec quoque tempestas nouis miraculis ostendit, quanta Deo sit curae sanctitas Lauretanae Domus. Per ea tempora Lauretū venerat peregrinus quidam omnibus sceleribus coopertus, & profligatae vitae apprime tenax. Huic igitur sanctissimae cellae limen intrare auso, repente in ipso aditu umbra quaedam horrenda specie se obiecit: quae proiectae audaciae hominem fregit, ac repulit ingenti pauore perculsum. Ergo scelerum conscientia ictus sacerdotem adit animum expiaturus. Caeterum ad recollenda tot annis patrata facinora, multo opus erat tempore, magnoque sensu doloris: ipse autem ad sacram confessionem minime meditatus, ac paratus accesserat. Proinde à sacerdote dimittitur monitus, vt in sacrum sacellum recipiat se, ibi Dei, Deiparaeque ope enixius implorata, in anteaetam vitam inquirat sedulo: tum demum paratior redeat ad confitendum. Dimissus ille mandata faceffit; sed videlicet mala consuetudo veram poenitentiam morabatur: & probri magis, quam culpae dolor anxium animum stimulabat. Eum itaque sacrum Virginis cubiculum reperentem, eadem illa species oblata iterum ingressu prohibuit. Tum vero ingens illi dolor iniustus, se vt consceleratum, contaminatumque ab augustissima sede, à conspectu Deiparae bis abactum esse. Extemplo flagitiosae tabis, vitaeque taedio captum, haud vana poenitentia

rentia excepit, & dolor offensi Dei. Ergo conscientia impensius excussa, flens redit ad sacerdotem: labes non confessione magis, quam lacrymis eluit. Expiato tandem animo, ad augustam Virginis Aedem verecunde, ac dubitanter accedit. mirabile dictu. qui audenti clausus fuerat, verecundanti aditus patuit.

*Quidam patraturus cædem in Lauretana Æde
diuinitus in diuersum mutatur.*

Cap. XXVIII.

Iisdem fere diebus aliud haud absimile accidit. Ciuis Asculanus honestus, ac diues filiolum ex nouo matrimonio susceperat mense septimo. Hunc nutrici alendum dederat; & quia vnicus, immaturoque partu editus erat, sollicito subinde eum reuisebat animo. Forte euenit, vt puerum natura imbecillum, nulla nutricis culpa, repentinus morbus extingueret. Enimvero nutrix haud ignara, quantum mali à pueri patre præferocis ingenij homine immineret sibi; protinus occulta fuga properat Lauretum, multum in Deipara præsidij ponens. Nec spes fefellit. Ille, vt vnicum filium exanimem conspexit, dolore simul, ira-que amens, furere, incusare Deum, Diuosque, nutricem quærere ad necem. Cum ea non compareret, iram in nutricium vertit, quem vulneribus confossum pro mortuo reliquit. Neque hic stetit cruore imbutus furor. Comperita nutricis fuga, propere succinctus armis Lauretum aduolat. Irrumpit in templum ea mente, vt nutricem, vel in ipsa sacrosancta cella ante ora Virginis trucidaret. Lustratis frustra templi recessibus, ventum erat ad Deiparæ cellam, vbi nutrix expiatis paulo ante vitæ maculis, obnixè B. Mariæ implorabat fidem. Itaque sub eius tutela, vmbraque latuit. Quippe homini furenti, & cædem anhelanti hæc diuinitus iniecta est cogitatio: si sacrosanctum li-
men

men intraret, haud dubie futurum, ut emollito pectore, vlciscendi omitteret curam. Proinde alio versus omnes templi angulos perlustrare coepit. Ecce autem dum lymphato similis discurrit, forte aram B. Mariae Annunciatae titulo inclytam praeterit. Haec ara sacrosancto facello extrinsecus adiecta est, sub fenestra qua Gabriel Archangelus intrasse fertur. Igitur ille conspectis per fenestram forte luminibus, quae plurima ante B. Virginem vsque collucet; subita loci religione tactus, genua submittit. mira dictu res. Homo ferus, ac ferreus repente mollitur: mutatoque in diuersum animo, sacerdotem adit. Ibi abiectis armis, eius genibus aduoluitur, iter alienae caedis causa susceptum, vertere se in suam salutem velle memorans. Caeterum in eo quoque tutela Deiparae praesens apparuit, quod is ad eundem sacerdotem applicuit se, ad quem paulo ante nutrix accesserat. Itaque ille totius negotij fati gnarus, Asculani ciuis confessione audita, haud aegre lenitum iam animum perpulit, ut infanti feminae ignosceret. Et Asculanus vltro recepit, certis se iudiciis ostensurum, bona fide redisse cum illa in gratiam. Dictis facta benigniora etiam adiecit. Mulierem domum reductam domesticis, virum eius benigne curatum agrestibus praeposuit rebus, periculo in emolumentum a Deipara verso. Sub id tempus Collegium Illyricum, ut eius alumni accuratius bonis artibus excolerentur Romam transferri placuit. Clementis itaque VIII. Pont. iussu alumni Romam euocati: & Romano Seminario aggregati, ius ac nomen Illyrici Collegij pro sua parte tuentur. Incidit haec migratio in annum M. D. XCIII. qui est nostrae historiae postremus, ut CCC. ipsos annos Aedis Lauretanae, nostra historia complectatur. Haec autem pauca de multis, ac prope innumerabilibus elegimus, quae litteris proderemus, lectorem monuisse contenti, tantam esse Lauretanarum rerum, miraculorumque syluam; ut a nemine tam multa, tam magna dici possint, quin multo plura ac maiora dictis supersint.

Cele-

*Celebritas & maiestas Aedis Lauretane.**Cap. XXVIII.*

C Aeterum operæ pretium me facturum arbitror, si Lauretanam historiam breuis commemoratio de incredibilis Aedis Lauretanæ celebritate, maiestateque concludat. Nullum omnino tempus anni, nullus mensis, dies nullus abit, quin sanctissima Virginis cella à plurimis aduenis celebretur. Nec Picentium, Italorumque propria hæc laus pietatis, sed communis transalpinis, transmarinisque, maxime vero Illyricis, Francis, Belgisq. Nec desiderantur Hispani, Lusitani, Poloni, atque Germani. Duo tamen sunt anni tempora populorum, gentiumque omnium frequentia, ac celebritate præcipua, Ver, & Autumnus, quorum alteri dies concepto inibi Deo sacer, alteri natalis Deip. Virginis initium celebritatis facit. Vtraque autem celebritas trimestris est, quo tēporis spatio maximis populorū concursibus Aedes Lauretana celebratur pene quotidie; Namque agri Piceni nulla vrbs, oppidum pagus, vicus est, quin quotannis cateruatim, populatimque Lauretanam Virginem interuisat. Quorum exemplum finitimos circa populos Samnitium, Vmbrię, Flaminia, Aemilia, cæteraque Italia ad similem pietatis laudem inuitat. Veniendi ferme ratio talis. Præeunt sodalitates suis quæque insignibus, vexillisque distinctæ. Plerique enim præter Christi Crucifixi effigię, Deiparæ aliorumque Diuorum imagines pulcherrime pictas præferunt. Agmina claudunt sodalitatū moderatores, sacerdotesque cum sua cuiusque agminis symphonia. Sequuntur dona, argenteæ coronæ, calices, cerei nummis obstiti, præciosæ vestes, vrbium, oppidorumue argentea simulacra, votiuæ tabellæ, diuinorum beneficiorum B. Maria deprecante partorum indices. Interponuntur sæpe Angelorum, sæpe sacro-

pe sacrorum vatum, Sibyllarumque de B. Virgine vaticinantium, aliæque personæ habitu vestis insignes. Sæpe etiam excipit incondita, & promiscua cuiusque populi turba. In itinere carmina Deo, Dei parenti, Diuisque per interualla inuicem canunt. Obuias vrbes cum transeunt, eas ad Lauretanæ Virginis religionem, cultumque exemplis pietatis accendunt. Simul ac vero Aedes Lauretana in conspectum se dedit (ea quia in edito colle sita est procul conspicitur) extemplo vniuersi prosternunt corpora: & obortis præ gaudio lacrymis, Deiparam consalutant. Inde in ordines abeunt, instructisque agminibus procedentes canunt litanias, hymnosque. Nec desunt, qui exuti propere vestibus, paratos ad id faccos induant, comitesque subsequantur nuda sibi terga cædentes. Ad Laureti portam peregrinis sodalitatibus Lauretani sacerdotes linteati procedunt obuiam: easque in templum deducunt cum egregia symphonia, festoque campanarum, ac tubarum sono. Vbi ad Aedis vestibulum ventum est, aduenæ denuo prostratis corporibus, impense salutant Virginem, tanto vtique animi ardore, sensuque; vt ceteri qui adsunt, illorum vocibus emolliti collacrymare cogantur. Posteaquam ad collucentem facibus, lychnisq. Deiparæ cellam peruentum est, Diuæque effigiem intueri, contemplarique coeperunt; incredibile dictum est, quæ voces, qui gemitus, quæ lacrymæ, quæ suspiria passim exaudiantur. Deum præsentem adesse facile sentias. Pleriq. porro diuino simul horrore, gaudioque perfusi, adeo sacris illis parietibus adhærescunt, vt inde auelli, abstrahique vix queant. Dumque aram Apostolorum, sacrum armariolum, obstructam ianuam, ipsumque caminum venerabundi contemplantur: dum meditantium animis B. Virgo in ijs locis aliquid agēs occurit, nullum intuendi finē, nullum osculandi modum facerent, nisi plurimorum item petentium, ardor obstaret. Finitimorum populorum hæc ferme ratio est. At exterarum gentium peregrini, alij

aut

pedibus, equis alij aut vehiculis gregatim confluunt, plerique peregrinorum habitu, ac notis insignes. Verum in dispari habitu aduenarum eminet Aedis Lauretanæ cultus idem. Omnium fere hoc commune est, vt delictis expiati cœlesti mensa reficiantur: plerique autem B. Virginis aram iactata pecunia, & preciosis cumulent donis. Quamquã dona insigniora sacelli custodibus tradi solent, vt in codicem referantur, quo eorum, & simul donantium exstet memoria ad posteros. Aram Apostolorum, & scilicet Deiparæ effigiem, pro varietate temporum, magnifica semper adornat vestis, incredibilisque cultus gemmarum, aliorumque donorum. Sacellum ipsum candidis semper cereis, lychnisque argenteis plurimis collucet: assiduis prope symphonicorum, musicorumque organorum personat cantibus: & quod caput est præsentis Dei numine semper affluit, quod in intrantes redundat aduenas: sic prorsus, vt pios insolito quodam gaudio, improbos horrore perfundat, ægris remedio, mœstis solatio, torpentibus incitamento, præsidio periclitantibus, perditis sit saluti. Porro præcipua Lauretani sacelli frequentia est circa ferias Paschatis, Pentecostes, & Natalem Virginis diem. Nam præter alios innumerabiles, qui pedibus, equis, quadrigis sub Pascha Lauretum petunt, plurimi ex Longobardiæ, Venetiæ, Dalmatiæque oppidis gregatim nauigijs Anconã delati, ad Lauretanam Aedẽ ferme pedibus pergunt. Hi fere postridie Paschatis, quod die in Sacro euangeliũ de peregrinis Emmauntẽ petentibus recitatur, peregrinorum habitum sumunt: & post faustam Antistitum suorum precationem, cum sacerdotibus innocentia custodibus pariter se dant in viam. Quorum quidem tanta est multitudo, vt duodena millia facile excedant. Inde excipiunt finitimorum pagorum, oppidorum, vrbiumque concursus incredibiles, ac subinde agmina plurima, ac maxima fœnifecarum, messorumque. Cæterum natalis dies B. Mariæ longe maxima aduenarum

M m frequentia

frequentia est insignis, toto pene Piceno (vt de cæteris regionibus taceam) Lauretum conflente. Satis constat illo biduo supra CC. hominum millia Lauretanâ Aedem nuper accessisse. Itaque necessitas Custodes sacrosancti sacelli cogit, interiori eius parti cancellos per id tempus extrinsecus circumdare; vt in expedito sit, admittere, quos velint, aut excludere, turbasque vitare. Omnibus porro anni temporibus militum cohortes, ac turmae equitum proficiscentes ad bellum diuertere solent Lauretum, vbi rite expiati, ludicris certaminibus militari more celebrant Virginem. Atque hæc iucredibilis aduenarum frequentia vias Lauretum ferentes frequentissimas diuersiis fecit. Itaque hospitiorum opportunitas, commoditasque viarum pedestrem quoque peregrinationem, quamuis delicatis, ac debilibus, haud sane difficilem præbent. Ad hæc itinerum celebritas tanta est, vt per ea tempora passim occurrant varij peregrinorum greges, ingens vel incitamentum pietatis, vel leuamentum laboris. Ergo ipse M. Antonius Columna (vt de alijs taceam) vir & opibus, & bellicis rebus inclytus votiuam peregrinationem Lauretanam exsequi sustinuit pedibus. Omnino vt Lauretum tandem ad conspectum Deiparæ ventum est, superfundente se pijs mentibus Deo, tantam omnes hauriunt cœlestis lætitiæ voluptatem; vt maximum quamuis laboriosæ peregrinationis fructum se cepisse fateantur. Hic ego quid memorem quam multi faciant B. Virgini vota? quam multi reddant? quot è flagitiorum emergant cœno? quot in explicabilibus incestarum illecebrarum vinculis animuum exsoluant? quot veteres inimicitias, & inueterata odia deponant? quot homines desperatæ salutis, *qui fœdus pepigerat cū inferno*, ex inferiorū faucibus erepti reuiuiscant? Nā quanto corporibus animi præstât, tanto plura, ac maiora in animis, quã in corporibus hominum curandis existunt Virginis Lauretanæ miracula. Vt hæc & alia, quæ attigimus, explicare velle oratione, hominis sit diuina

nam

nam potentiam (quæ Laureti, vel maxime se ostendit) humana imbecillitate metientis. Itaque satius duco succumbere oneri, quam enarranda suscipere ea, quæ utique pertractando detererem. Hoc vnum liquido affirmare possum, Lauretanam celebritatem, maiestatemque tantam esse, quantam qui oculis non subiecerint, haud quaquam concipere animis possint; ut si deinde cum narratis audita conferas, famam re ipsa longe minorem inuenias. Adeo vna in terris Lauretana res non fidem solum, sed famam quoque ipsam, quæ cuncta in maius celebrare solet, incredibili maiestate, ac fastigio vincit.

F I N I S .

